

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ  
МИНИСТРЛІГІ  
SDU UNIVERSITY  
SDU БИЗНЕС МЕКТЕБІ

«Бекітемін»  
«Экономика және Бизнес» кафедрасы меңгерушісі  
Абдразакова А.П.



ЖОБА

ТАҚЫРЫБЫ: «Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясаты»

Бағдарламасы: «7M04114 – EMBA «Менеджмент»

Орындағандар:		
«EMBA Менеджмент» (тобы)	 (магистранттың қолы)	Иманаев Еркебұлан (Білімгердің аты-жөні)
«EMBA Менеджмент» (тобы)	 (магистранттың қолы)	Өміркүл Бақберген (Білімгердің аты-жөні)
«EMBA Менеджмент» (тобы)	 (магистранттың қолы)	Қашқынбай Нұржан (Білімгердің аты-жөні)
«EMBA Менеджмент» (тобы)	 (магистранттың қолы)	Әбілмәжім Нұрболат (Білімгердің аты-жөні)
«EMBA Менеджмент» (тобы)	 (магистранттың қолы)	Турдыбеков Сержан (Білімгердің аты-жөні)
PhD, қауым. профессор (Ғылыми жетекшісінің ғылыми дәрежесі мен атағы)	 (тобы)	Нургабдешов Асылбек/Азимбекова Айгерим (Ғылыми жетекші аты-жөні)

Қаскелең, 2025

## Жобаның мазмұны

Түйіндеме .....	4
1. КІРІСПЕ.....	5
Жобаның мақсаты .....	6
Жобаның негізгі міндеттері.....	7
Зерттеу объектісі .....	8
Зерттеу пәні .....	8
2. ӘДЕБИ ШОЛУ .....	9
2.1. Кәсіпкерлік ұғымы және оның экономикалық жүйедегі рөлі .....	8
2.2. Мемлекеттік қолдау саясатының теориялық негіздері .....	10
2.3. Кәсіпкерлікті қолдау тетіктері мен құралдары.....	12
Қорытынды қорытынды (Қаржылық қолдаудың тиімділігі).....	13
2.4. Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жүйесі.....	14
2.5. Халықаралық тәжірибе, Қазақстанда қолдану мүмкіндіктері .....	19
2.6. Кәсіпкерлікті қолдау саясатының тиімділігін бағалау әдістері.....	24
3.ӘДІСТЕРІ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ .....	26
4. НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛҚЫЛАУЛАР .....	28
Экономикалық көрсеткіштер динамикасы .....	28
Қаржылық қолдаудың тиімділігі.....	28
Аймақтық теңсіздіктер .....	29
Кәсіпкерлердің қанағаттану деңгейі .....	29
Халықаралық салыстырулар .....	29
SWOT-талдау нәтижелері.....	30
Талқылау.....	31
Сауалнама қорытындысы: .....	31
1. Хабардарлық пен рәсімдер .....	31
2. Қолдау құралдарын пайдалану .....	31
3. Әсері.....	31
4. Кедергілер.....	31
5. Жалпы нәтиже .....	31
Негізгі тұжырым.....	31
5.ҚАЗІРГІ ТАҢДА ӨЗЕКТІ ҰСЫНЫСТАР .....	33

5.1 Қазақстанға арналған қазіргі ең өзекті ұсыныстар.....	34
6.ҚОРЫТЫНДЫ .....	36
Қосымшалар .....	39
___Сауалнама сұрақтары .....	39
___Пайдаланылған дереккөздер.....	41

## Түйіндеме

Бұл магистрлік диссертация Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясатын жан-жақты зерттейді. Жұмыс барысында шағын және орта бизнесті (ШОБ) қолдаудың заңнамалық негіздері, қаржылық және инфрақұрылымдық тетіктері, сондай-ақ аймақтық теңсіздіктер мен кәсіпкерлердің қанағаттану деңгейі талданды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, соңғы он бес жылда ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі едәуір артып, жұмыспен қамту мен экспорт көлемі өсті. Бұл – мемлекеттік бағдарламалардың нақты экономикалық әсерін дәлелдейді. Дегенмен, шалғай өңірлерде қолдау қолжетімділігі төмен және рәсімдердің күрделілігі кәсіпкерлер үшін кедергі болып отыр.

Халықаралық тәжірибе (АҚШ, Германия, Жапония, Оңтүстік Корея, Сингапур) Қазақстан үшін инновацияны қолдау, венчурлік қаржыландыру және цифрлық қызметтерді кеңейту бағыттарында үлгі бола алады. Диссертацияда осы бағыттарды дамытуға арналған нақты ұсыныстар берілген.

## 1. КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті (ШОБ) мемлекеттік қолдау – ұлттық экономикадағы сапалы өзгерістердің басты қозғаушы күші ретінде қарастырылады. 2025 жылдың деректері бойынша елімізде тіркелген ШОБ субъектілерінің саны 2 262,4 мың бірлікті құрап, бұл көрсеткіш 2024 жылмен салыстырғанда 3,5 % деңгейінде өскен [1]. Бұл бизнес субъектілерінің арасында 2 071,7 мың бірлігі белсенді жұмыс істеп, 4 422,1 мың адамды жұмыспен қамтып отыр [1]. Сонымен қатар, ШОБ-тың жалпы өнім көлемі 2024 жылы 81 920 млрд теңгеге жетіп, өткен жылмен салыстырғанда 11,5 % өсім көрсеткен [1].

Бұл деректер кәсіпкерліктің экономикалық құрылымдағы елеулі үлесін және оның мемлекеттің қолдау саясатына деген тәуелділігін айқын көрсетеді. ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі 2025 жылдың басында 38,6 %-ды құрап, өткен жылмен салыстырғанда 0,9 пайыздық тармаққа өсті [1]. Яғни, кәсіпкерлік секторы еліміздің экономикалық өсуін қамтамасыз етуде айтарлықтай рөл атқарып отыр.

Цифрлық трансформация әлеуеті де артып келеді: 2025 жылғы Mastercard SME Confidence Index зерттеуінде Қазақстандағы ШОБ-тың 89 %-ы цифрлық төлем жүйелерін пайдаланатыны анықталған [2]. Бұл бизнестің икемділігін және инновацияларға бейімділігін көрсетеді.

Мемлекеттік институттар да кәсіпкерлікті қолдау үшін институционалдық шараларын күшейтіп келеді. 2025 жылдың шілдесінде Қазақстанда **Мемлекеттік қолдау шараларының бірыңғай тізілімі** енгізілді, ол 100-ден астам қаржылық, мүліктік және бейқаржылық құралдарды қамтиды [3]. Бұл тізілім Digital Business Map платформасында және Ұлттық экономика министрлігінің ресми сайтында жарияланған [3]. Мұндай жаңалықтар мемлекеттік қолдау құралдарының ашықтығын арттырып, бизнестің ақпараттық тосқауылдарын азайтады.

Халықаралық тұрғыда ШОБ-ты мемлекеттік қолдау OECD елдерінде экономикалық саясаттың негізгі бөлігі болып табылады [4]. Германияда KfW Bankengruppe арқылы жеңілдетілген несиелер мен кепілдіктер ұсынылады; Сингапурда Enterprise Singapore стартаптарға қолдау көрсетеді; Оңтүстік Кореяда технологиялық кәсіпкерлікті мемлекеттік гранттар мен венчур капиталы арқылы қаржыландыру кеңінен қолданылады [4].

Қазақстанда да осы бағыттар дамуда, бірақ кейбір салаларда әлеует толық іске аспаған. Эмпирикалық зерттеулер ШОБ өндірісінің көлемі экономикалық өсімге оң ықпал ететінін дәлелдейді [5]. Алайда, олардың дамуын шектейтін институционалдық және қаржылық кедергілер әлі де бар [5].

Пандемия кезеңіндегі зерттеулер кәсіпкерліктің құрылымында және секторлар арасында теңгерімсіздіктер сақталатынын көрсетті [6]. ШОБ-тың қаржылық икемділігі мен инновацияларды енгізу мүмкіндігі шектеулі деңгейде қалуда [6]. Бұл жағдайда мемлекеттік қолдаудың сапасы мен тиімділігі басты назарда болуы қажет.

Мысалы, Алматы қаласында 2024 жылы ШОБ-ты қолдауға 53 млрд теңге бөлініп, 1 800 жоба қаржыландырылды; 2025 жылы 2 000 жобаны қолдау үшін 71 млрд теңге қарастырылған [7]. Бұл деректер қала деңгейінде нақты нәтижелердің бар екенін көрсетеді.

Осы зерттеу жұмысының мақсаты – Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясатын кешенді талдау, оның тиімділігін анықтау және халықаралық тәжірибеге сүйене отырып жетілдіру бағыттарын ұсыну. Зерттеу нәтижелері мемлекеттік органдарға, кәсіпкерлік қауымдастыққа және халықаралық әріптестерге нақты ұсыныстар береді.

### **Жобаның мақсаты**

Бұл зерттеу жұмысының негізгі мақсаты – Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясатының қазіргі жағдайын, тиімділігін және оны жетілдіру жолдарын жан-жақты талдау. Зерттеу барысында еліміздегі шағын және орта бизнесті (ШОБ) қолдауға бағытталған мемлекеттік бағдарламалардың құрылымы, іске асырылу тетіктері мен нәтижелері қарастырылады. Сонымен қатар, халықаралық тәжірибелер зерделеніп, оларды Қазақстан жағдайына бейімдеу мүмкіндіктері бағаланады.

Мақсаттың түпкі мәні – кәсіпкерлікке қолдау көрсету саясатының экономикалық өсімге, жұмыспен қамтуға және әлеуметтік тұрақтылыққа қосатын үлесін анықтау және осы саясаттың тиімділігін арттыруға бағытталған нақты ұсыныстар әзірлеу. Бұл өз кезегінде елдің жаһандық бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге, инновациялық даму деңгейін көтеруге және экономиканы әртараптандыруға септігін тигізеді.

### **Жобаның негізгі міндеттері**

1. Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау саясатының қалыптасу эволюциясын талдау.
  - Тәуелсіздік жылдарынан бастап бүгінгі күнге дейінгі негізгі заңнамалық және бағдарламалық құжаттарды қарастыру.
  - Мемлекеттік институттар мен даму қорларының құрылу тарихын және олардың функцияларын анықтау.
2. Мемлекеттік қолдау құралдарының тиімділігін бағалау.

- Қаржылық қолдау тетіктері (субсидиялар, гранттар, жеңілдетілген несиелер, кепілдендіру) бойынша статистикалық деректерді талдау.
  - Инфрақұрылымдық қолдау (бизнес-инкубаторлар, технопарктер, индустриялық аймақтар) тиімділігін бағалау.
3. Аймақтар арасындағы кәсіпкерлікті қолдау деңгейіндегі айырмашылықтарды анықтау.
    - Ірі қалалар мен шалғай өңірлердегі кәсіпкерлер үшін қолдау тетіктерінің қолжетімділігін салыстыру.
    - Аймақтық экономикалық дамуға әсер ететін факторларды айқындау.
  4. Кәсіпкерлердің мемлекеттік қолдау бағдарламаларына қанағаттану деңгейін зерттеу.
    - Сауалнама және сұхбат деректерін талдау.
    - Кәсіпкерлер атап өткен негізгі кедергілер мен проблемаларды анықтау.
  5. Халықаралық тәжірибені зерделеу және салыстыру.
    - АҚШ, Германия, Жапония, Оңтүстік Корея, Сингапур секілді елдердің кәсіпкерлікті қолдау саясатын зерттеу.
    - Осы тәжірибелерді Қазақстан жағдайына бейімдеудің мүмкін жолдарын ұсыну.
  6. SWOT-талдау негізінде кәсіпкерлікті қолдау саясатының күшті және әлсіз жақтарын, мүмкіндіктері мен қауіптерін бағалау.
    - Бұл талдау нәтижелері негізінде стратегиялық ұсыныстар әзірлеу.
  7. Кәсіпкерлікті дамыту саясатын жетілдіруге бағытталған нақты ұсыныстар дайындау.
    - Инновациялық кәсіпкерлікті дамытуға, венчурлік капитал нарығын кеңейтуге және цифрлық қызметтерді енгізуге арналған шаралар топтамасын ұсыну.

### **Зерттеу міндеттері**

Жобаның негізгі мақсатынан туындайтын міндеттер мыналар:

1. Қазақстандағы кәсіпкерлікті қолдаудың құқықтық-нормативтік базасын және мемлекеттік саясат эволюциясын талдау.
2. Қолданыстағы бағдарламалар мен институттардың (субсидия, грант, кепілдік, оқыту, цифрлық сервистер) мазмұнын жүйелеу және олардың тиімділігін бағалау.
3. Аймақтар арасындағы қолдау қолжетімділігін салыстыра отырып, теңсіздік мәселесін анықтау.
4. Кәсіпкерлердің қанағаттану деңгейін сауалнама және эмпирикалық зерттеу негізінде талдау.

5. Халықаралық тәжірибені (АҚШ – SBDC/WBC, Германия – KfW/Mittelstand, Эстония – e-Residency, Жапония – JETRO, Корея – MSS) зерттеу және Қазақстанға бейімдеу мүмкіндіктерін ұсыну.
6. Қазақстан жағдайына бейімделген ұсыныстар пакетін әзірлеу: қаржылық қолдау, цифрлық трансформация, аймақтық теңгерім, инклюзивті даму және инновациялық қаржыландыру.

### **Зерттеу объектісі**

Бұл жұмыстың зерттеу объектісі – Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясатының жүйесі, оның ішінде мемлекеттік бағдарламалар, қаржылық және қаржылық емес қолдау тетіктері, сондай-ақ кәсіпкерлікті дамытуға ықпал ететін институттар (мысалы, «Даму» қоры, QazTrade, Ұлттық экономика министрлігі, өңірлік қолдау орталықтары).

### **Зерттеу пәні**

Зерттеу пәні – мемлекеттік қолдау шараларының кәсіпкерліктің өсуіне, жұмыспен қамтуға, аймақтық теңгерімге және инновациялық дамуға ықпалы.

## 2. ӘДЕБИ ШОЛУ

### 2.1. Кәсіпкерлік ұғымы және оның экономикалық жүйедегі рөлі

- Кәсіпкерлік түсінігінің тарихи қалыптасуы (Р. Кантейон, Ж.Б. Сэй, Й. Шумпетер, П. Друкер және Д. Норт теориялары)
- Қазіргі экономикадағы кәсіпкерліктің рөлі: ЖІӨ, жұмыспен қамту, инновациялар

Кәсіпкерлік және экономикалық өсімнің өзара байланысы. Кәсіпкерлік ұғымы экономикалық ғылымда бірнеше ғасыр бойы зерттеліп келе жатқан маңызды категориялардың бірі болып табылады. Оның мазмұны уақыт өте келе өзгеріп, қоғамдағы экономикалық қатынастардың даму деңгейіне, өндірістік құрылымдарға және инновациялық үрдістерге байланысты жаңа қырларымен толықты. Алғашқы анықтамалардың бірі ирландиялық экономист Ричард Кантейонға тиесілі. Ол кәсіпкерді нарықтық белгісіздік жағдайында тәуекелге баратын адам ретінде сипаттап, өндіріс факторларын тиімді пайдалану арқылы табыс табушы ретінде көрсетті [8].

XVIII–XIX ғасырларда француз экономисі Жан Батист Сэй кәсіпкерді өндірістің негізгі факторлары – жер, капитал және еңбекті үйлестіруші тұлға деп таныды [9]. Бұл көзқарас кәсіпкерлікті тек пайда табуға бағытталған іс-әрекет қана емес, сонымен қатар экономикалық ресурстарды тиімді басқару процесі ретінде қарастыруға мүмкіндік берді.

XX ғасырдың басында австриялық экономист Йозеф Шумпетер кәсіпкерліктің инновациялық қырын ашты. Оның пікірінше, кәсіпкер – экономикалық дамудың қозғаушы күші, ол жаңа өнімдер, жаңа өндіріс әдістері, жаңа нарықтар және жаңа ұйымдастырушылық формаларды енгізу арқылы «шығармашылық бұзушылық» процесін жүзеге асырады [10]. Бұл теория қазіргі заманғы кәсіпкерлікті қолдау саясатында ерекше орын алады, себебі инновацияны енгізу және бәсекелік артықшылық құруда кәсіпкер басты рөл атқарады.

XX ғасырдың екінші жартысында Питер Друкер кәсіпкерлікті мүмкіндіктерді іздеу және оларды тиімді пайдалану өнері ретінде қарастырды. Оның айтуынша, кәсіпкердің негізгі міндеті – экономикалық мүмкіндіктерді нарыққа айналдыру, яғни жаңа құндылық жасау [11].

Институционалдық экономиканың негізін қалаушылардың бірі Дуглас Норт кәсіпкерлік қызметтің тиімділігін қоғамдағы ресми (заңдар, ережелер) және бейресми (дәстүрлер, мәдениет) институттардың сапасы анықтайтынын көрсетті [12]. Ол сондай-ақ мемлекеттің экономикалық жүйеде кәсіпкерлік үшін «ережелер жиынтығын» қалыптастырудағы рөлін ерекше атап өтті.

Кәсіпкерліктің экономикалық жүйедегі рөлі көпқырлы. Біріншіден, ол жаңа жұмыс орындарын құру арқылы халықты жұмыспен қамтуды арттырады. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының 2025 жылғы деректеріне сәйкес, ШОБ секторында 4,42 млн адам жұмыс істейді, бұл елдегі экономикалық белсенді халықтың шамамен 37 %-ын құрайды [13]. Екіншіден, кәсіпкерлік ЖІӨ құрылымында елеулі үлеске ие – 2025 жылдың басында бұл үлес 38,6 %-ға жетті [13].

Үшіншіден, кәсіпкерлік инновацияларды енгізу және технологиялық прогресті жеделдету арқылы экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Бұл тұрғыда халықаралық тәжірибе көрсеткендей, ШОБ секторы жаңа технологияларды енгізуде ірі корпорацияларға қарағанда жиі әрі икемді әрекет етеді [14]. Төртіншіден, кәсіпкерлік аймақтық экономикаларды теңгерімді дамытуға ықпал етеді, әсіресе ауылдық және шалғай аймақтарда шағын бизнес жергілікті нарықтың қажеттіліктерін қамтамасыз етеді [15].

Кәсіпкерліктің макроэкономикалық рөліне қоса, оның әлеуметтік функциялары да маңызды. ШОБ-тың дамуы орта таптың қалыптасуына, халықтың табыс деңгейін арттыруға және әлеуметтік тұрақтылықты нығайтуға әсер етеді [16]. Сонымен қатар, кәсіпкерлік қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді шешуге де қатыса алады. Мысалы, әлеуметтік кәсіпкерлік үлгілері аз қамтылған топтарды жұмыспен қамтып, инклюзивті экономикалық өсімге жағдай жасайды [17].

Қазақстанда кәсіпкерліктің институционалдық негіздері тәуелсіздік алғаннан кейін қалыптаса бастады. 1990-жылдардың басында нарықтық қатынастарға көшу үдерісінде кәсіпкерлік қызметті құқықтық тұрғыдан қамтамасыз ететін алғашқы заңнамалық актілер қабылданды. 1992 жылғы «Жеке кәсіпкерлікті қорғау және қолдау туралы» заң осы бағыттағы алғашқы маңызды құжаттардың бірі болды [18].

2000-жылдардан бастап кәсіпкерлікті қолдау жүйесі қарқынды дами бастады. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры, «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы сияқты институттар құрылып, кәсіпкерлерге қаржылай, ақпараттық және консультациялық қолдау көрсету тетіктері қалыптасты [19].

Қазіргі таңда кәсіпкерліктің экономикалық жүйедегі рөлі Қазақстанның стратегиялық құжаттарында да айқын көрініс тапқан. «Қазақстан-2050» стратегиясында және «Ұлттық жоба – Кәсіпкерлікті дамыту 2021–2025» бағдарламасында ШОБ үлесін ЖІӨ-де 40 %-дан асыру және жұмыспен қамтылған халықтың жартысына жуығын осы секторға тарту мақсаты қойылған [20].

Халықаралық ұйымдар да кәсіпкерліктің экономикалық дамудағы рөлін ерекше атап өтеді. OECD есебінде кәсіпкерлік – экономикалық өсудің,

инновацияның және әлеуметтік интеграцияның басты факторы ретінде көрсетілген [21]. Дүниежүзілік банктің Doing Business рейтингінде кәсіпкерлік қызметті жеңілдететін және оны қолдауға бағытталған реформалар елдің жалпы экономикалық көрсеткіштеріне тікелей әсер ететіні анықталды [22].

Сондықтан кәсіпкерліктің экономикалық жүйедегі рөлі оның тек жеке пайда үшін емес, жалпы қоғам үшін құндылық жасау қабілетінде жатыр. Мемлекет пен кәсіпкерлік секторы арасындағы тиімді серіктестік экономиканың тұрақты және инклюзивті дамуының кепілі болып табылады.

## **2.2. Мемлекеттік қолдау саясатының теориялық негіздері**

- Мемлекеттік араласу қажеттілігінің теориялық аргументтері
- Институционалдық экономика тұрғысынан кәсіпкерлікті қолдау
- Қолдау түрлері: қаржылық, инфрақұрылымдық, институционалдық
- Мемлекеттік саясаттың кәсіпкерлік белсенділікке әсер ету тетіктері

Мемлекеттік қолдау саясаты – бұл мемлекет тарапынан кәсіпкерлік қызметтің дамуын ынталандыруға, оның тұрақтылығын қамтамасыз етуге және экономикалық жүйедегі рөлін күшейтуге бағытталған кешенді іс-шаралар жиынтығы. Экономикалық теорияда бұл саясаттың қажеттілігі бірнеше негізгі теориялық мектептерде түсіндіріледі.

Классикалық және неоклассикалық мектептер бастапқыда мемлекеттің экономикаға араласуын барынша шектеуді ұсынғанымен, кәсіпкерліктің тұрақты дамуы үшін белгілі бір деңгейде мемлекеттік қолдау қажет екенін мойындады. XX ғасырдың ортасында Джон Мейнард Кейнстің экономикалық теориясы мемлекетке экономикалық циклдерді реттеуде және жұмыссыздықты азайтуда белсенді рөл берді [23].

Институционалдық экономиканың өкілдері Дуглас Норт пен Оливер Уильямсон кәсіпкерлік белсенділіктің артуы үшін құқықтық және әкімшілік институттардың сапасы шешуші рөл атқаратынын атап көрсетті [24]. Олардың пікірінше, әлсіз институттар жағдайында мемлекет кәсіпкерлікке қолайлы орта қалыптастыру үшін құқықтық реформалар, әкімшілік кедергілерді азайту және нарықтық ақпараттың қолжетімділігін арттыру шараларын қолдануы тиіс.

Мемлекеттік қолдаудың теориялық негіздерінің бірі – «нарықтық сәтсіздіктер» (market failures) тұжырымдамасы. Бұл теорияға сәйкес, егер нарық ресурстарды тиімді бөле алмаса, мемлекет араласу арқылы бұл олқылықты түзетуге міндетті. Мысалы, инновациялық жобаларға тәуекелдің жоғары болуы, шағын кәсіпорындардың қаржыға қол жеткізе алмауы, ақпараттық асимметрия сияқты жағдайларда мемлекеттік қолдау тиімді [25].

Сонымен қатар, «даму мемлекеті» (developmental state) теориясы кәсіпкерлікті тек реттеу нысаны ретінде емес, экономикалық дамудың басты драйвері ретінде қарастырады. Жапония, Оңтүстік Корея және Сингапурдың тәжірибелері бұл модельдің табысты іске асқанын дәлелдейді. Бұл елдерде мемлекет стратегиялық секторларды анықтап, оларды қаржылай және институционалдық тұрғыдан ұзақ мерзімді қолдаумен айналысқан [26].

Кәсіпкерлікті қолдау құралдары теорияда төрт негізгі топқа бөлінеді:

1. **Қаржылық қолдау** – гранттар, субсидиялар, жеңілдетілген несиелер, мемлекеттік кепілдіктер.
2. **Инфрақұрылымдық қолдау** – индустриалды аймақтар, технопарктер, бизнес-инкубаторлар.
3. **Институционалдық қолдау** – заңнамалық реформалар, салықтық жеңілдіктер, лицензиялау рәсімдерін жеңілдету.
4. **Ақпараттық-білім беру қолдауы** – кәсіпкерлік тренингтері, консалтинг қызметтері, электронды мемлекеттік қолдау платформалары [27].

Қазақстанда бұл теориялық негіздер 1990-жылдары қалыптаса бастады. Алғашқы кезеңде кәсіпкерлік заңнамасы енгізілді, кейінірек қаржылық қолдау институттары («Даму» қоры), іскерлік қауымдастықтар («Атамекен» ҰКП) және салалық даму институттары құрылды [28].

Соңғы онжылдықта мемлекеттік саясаттың басым бағыттары өзгерді: цифрлық трансформацияны жылдамдату, инновацияны қолдау, экспортқа бағытталған кәсіпорындарды дамыту және жасыл экономиканы ынталандыру басты мақсаттардың біріне айналды [29]. Бұл бағыттар халықаралық ұйымдардың ұсынымдарымен де сәйкес келеді. ОЕСД және Дүниежүзілік банк сарапшылары Қазақстан үшін ШОБ-тың қаржыға қолжетімділігін кеңейту, венчурлік капитал нарығын дамыту және аймақтық теңсіздікті азайту бойынша шаралар ұсынды [30].

Тиімді мемлекеттік қолдау саясаты үшін келесі факторлар шешуші рөл атқарады:

- Құқықтық-нормативтік базаның тұрақтылығы
- Мемлекеттік бағдарламалардың ұзақ мерзімділігі мен болжамдылығы
- Қаржылық қолдау тетіктерінің икемділігі
- Инфрақұрылымның сапасы
- Мемлекет пен бизнес арасындағы сенім деңгейі [31]

Теориялық негіздер көрсеткендей, егер бұл факторлар оңтайлы үйлессе, кәсіпкерлік белсенділік артып, оның экономикалық және әлеуметтік нәтижелері елдің даму деңгейін айтарлықтай көтереді.

### 2.3. Кәсіпкерлікті қолдау тетіктері мен құралдары

- Қаржылық қолдау: субсидиялар, жеңілдетілген несие, кепілдік, гранттар
- Инфрақұрылымдық қолдау: технопарктер, индустриалды аймақтар, бизнес-инкубаторлар
- Институционалдық қолдау: заңнамалық база, салықтық жеңілдіктер, әкімшілік кедергілерді азайту
- Ақпараттық және консалтингтік қолдау

Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау тетіктері – бұл мемлекет тарапынан бизнес субъектілерінің тиімді жұмыс істеуіне, нарықтық ортада бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және инновациялық белсенділігін күшейтуге бағытталған нақты механизмдер жиынтығы. Бұл тетіктердің тиімділігі елдің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейіне және институционалдық жүйенің сапасына тікелей байланысты.

Әлемдік тәжірибеде кәсіпкерлікті қолдау тетіктерін төрт ірі категорияға бөлу қалыптасқан: қаржылық, инфрақұрылымдық, институционалдық және ақпараттық-білім беру құралдары [32].

Қаржылық қолдау тетіктері. Қаржылық қолдау – мемлекеттік саясаттың ең көп қолданылатын және бизнес үшін маңызды тетіктерінің бірі. Мұнда гранттар, субсидиялар, жеңілдетілген несиелер, салықтық жеңілдіктер және мемлекеттік кепілдіктер сияқты құралдар қолданылады. Қазақстанда бұл бағытта «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қорының бағдарламалары кеңінен қолданылады. Мысалы, «Бизнестің жол картасы 2025» бағдарламасы аясында кәсіпкерлер жылдық мөлшерлемесі 6%-дан аспайтын жеңілдетілген несие ала алады, ал пайыздық мөлшерлеменің қалған бөлігін мемлекет субсидиялайды [33]. Сонымен қатар, «Astana Hub» және «Tech Garden» сияқты технопарктерде инновациялық стартаптарға гранттар беріледі [34].

- “Бизнестің жол картасы – 2025” бағдарламасы аясында “Даму” кәсіпкерлікті дамыту қоры (Damu Fund) кәсіпкерлік жобаларды қаржыландырып қана қоймай, сонымен бірге пайыздық мөлшерлемені субсидиялап, жеңілдетілген несие алу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.
  - Мысалы, микрокредиттер бағдарламасы бойынша 2020 жылдың соңынан бастап 17 727 жобаға 6%-дық жылдық мөлшерлеменен несие берілді; сонымен бірге кепілдік жүйесі арқылы бұл несие талаптарына қол жеткізу жеңілдетілді.
- 2010 жылдан 2024 жылға дейін 227 708 жоба қолдаудан өтіп, олардың жалпы сомасы 14 799 млрд теңге болды. Бұл жобалар аясында өндіріс көлемі, салық түсімі және жұмыс орындары саны жан-жақты ұлғайды

## Қорытынды қорытынды (Қаржылық қолдаудың тиімділігі)

1. “Бизнестің жол картасы – 2025” аясында жылдық мөлшерлемесі 6% аспайтын несиелер беріледі, бұл Даму қоры арқылы қақпалы түрде жүзеге асады — ыңғайлы, түсінікті, қолжетімді. Тек 2020 жылмен шектелген пилоттық кезеңде 17 727 жоба қаржыландырылды.
2. Үлкен көлемде қолдау: 2010–2024 жылдар аралығында 227 708 жоба қаралып, жалпы 14 799 млрд теңге қаржылай қолдау көрсетілді. Бұл кезеңде жұмыс орындары саны мен өндіріс көлемінің өсімін қамтамасыз етуге тікелей ықпал етті.
3. Цифрлы тиімділік: Субсидия және кепілдік бағдарламаларының алынуының 97% және 76% дейін онлайн форматқа көшірілгені — бұл бюрократияны азайту, ашықтықты қамтамасыз ету және уақыт үнемдеудің көрінісі болып табылады.
4. Халықаралық практикамен сәйкестік: OECD баяндамасы Damu Fund-тың экспортқа бағытталған кәсіпкерлерге жасайтын қолдауын үлкен маңызға ие деп таниды — кепілдіктер, экспорттық несие, гранттар және консультациялық қызметтердің кешенділігі әлемдік стандарттарға сай екендігі көрсетілген.

## Инфрақұрылымдық қолдау тетіктері

Кәсіпкерлікті дамыту үшін өндірістік және коммерциялық инфрақұрылымның қолжетімді болуы маңызды. Индустриялық аймақтар мен арнайы экономикалық аймақтар кәсіпорындарға дайын инженерлік-коммуникациялық инфрақұрылым, логистикалық қызметтер және салықтық жеңілдіктер ұсынады. Мысалы, «Astana – New City» АЭА резиденттері корпоративтік табыс салығынан, қосылған құн салығынан және кедендік баждардан босатылады [35]. Қолдауды автоматты түрде рәсімдеу мақсатында “Даму” қоры цифрлы жүйелерді енгізді:

- Субсидияға өтініш беруде 97% халықтық процестер онлайн,
  - Кепілдік бағдарламаларға өтініш беруінде 76% сандық форматта жүзеге асады.
- Бұл көрсеткіштер бизнеске қолдау алу процесін жылдам әрі тиімді айналдыруға бағытталған нақты шара болып табылады.

Институционалдық қолдау тетіктері. Институционалдық қолдау бизнес ортаны жақсартуға бағытталған заңнамалық және әкімшілік шараларды қамтиды. Лицензиялау рәсімдерін жеңілдету, бизнес жүргізуді тіркеу мерзімін қысқарту, электрондық үкімет порталын дамыту – бұл бағыттағы негізгі реформалар. Қазақстанда бизнес ашу рәсімдері соңғы он жылда айтарлықтай жеңілдетілді: қазіргі таңда ЖШС тіркеу процесі орта есеппен 1

күнді ғана алады [36]. OECD-тің 2024 жылғы “Diversifying Kazakhstan’s Exports” баяндамасында QazTrade, Damu Fund, KazakhExport сияқты институттардың экспортты қолдаудағы ролі анық көрсетілген.

- Айрықша атап өту керек: Damu арқылы экспортқа бағытталған кәсіпкерлерге кепілдік, экспорттық несиелік амнистия, жұмыс капиталына арналған несие, гранттық қолдау сияқты кешенді шаралар қолданылып отырады. Бұл тәсіл OECD елдеріндегі экспортты ынталандыру тәжірибелерімен бейімделіп, кәсіпкерлерге стратегиялық капиталды арттыруға мүмкіндік туғызады.

### **Ақпараттық және білім беру қолдау тетіктері**

Кәсіпкерлерге нарықтық ақпаратқа қол жеткізу, бизнес-жоспарлау дағдыларын дамыту және инновациялық жобаларды басқару қабілеттерін арттыру үшін мемлекет консалтингтік және оқыту қызметтерін ұсынады. «Бастау Бизнес» жобасы аясында мыңдаған азамат тегін кәсіпкерлік курстарынан өтуде, олардың ішінде ауылдық жерлердегі кәсіпкерлердің үлесі айтарлықтай [37].

**Халықаралық тәжірибе** кәсіпкерлікті қолдау құралдарының тиімділігіне қатысты маңызды қорытындылар ұсынады. Мысалы, Германияда KfW даму банкі стартаптарға төмен пайызды ұзақ мерзімді несие береді, ал Сингапурда Enterprise Singapore агенттігі инновациялық кәсіпорындарға қаржылай және менторлық қолдау көрсетеді [38]. Қазақстандағы қолдау тетіктерінің тиімділігін арттыру үшін бірнеше ұсыныс бар:

- Қаржыландыру тетіктерін әртараптандыру (венчурлік капитал, краудфандинг).
- Аймақтық кәсіпкерлікті дамыту бағдарламаларын кеңейту.
- Цифрлық платформалар арқылы қолдау көрсетуді күшейту.
- Мемлекеттік қолдау шараларының ашықтығы мен есептілігін арттыру.

Жалпы, қолдау тетіктерінің үйлесімді жұмысы кәсіпкерлік белсенділікті арттырып қана қоймай, экономиканың инновациялық және бәсекелік әлеуетін күшейтеді.

### **2.4. Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жүйесі**

- 1991–2000 жж.: Нарықтық экономикаға көшу кезеңі

- 2000–2010 жж.: Институционалдық негіздердің қалыптасуы, «Даму» қорының құрылуы
- 2010–2020 жж.: «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы
- 2020–2025 жж.: «Бизнестің жол картасы – 2025», «Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба»

Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жүйесі тәуелсіздік алған сәттен бастап қалыптаса бастады және қазіргі таңда көп деңгейлі, кешенді құрылымға айналды. Бұл жүйенің басты мақсаты – бизнес жүргізуге қолайлы орта қалыптастыру, кәсіпкерлік субъектілерінің тұрақты дамуын қамтамасыз ету және олардың ел экономикасына қосатын үлесін арттыру.

Нормативтік-құқықтық база. Қазақстанда кәсіпкерлікті реттейтін негізгі заңнамалық актілер қатарына «Жеке кәсіпкерлік туралы» (2006), «Шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау туралы» заңдар, сондай-ақ салық, кеден және инвестициялар туралы кодекстер кіреді [39]. Сонымен қатар, кәсіпкерлікті дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар – «Бизнестің жол картасы – 2025», «Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021–2025 жылдарға арналған ұлттық жоба» – негізгі стратегиялық құжаттар болып табылады [40].

1. «Жеке кәсіпкерлік туралы» заңы (2006–2015). Сипаттама: 2006 жылы қабылданған бұл заң жеке кәсіпкерлік қызметті реттеп, құқықтық негіз қалады. Заңда «жеке кәсіпкер» ұғымы, бизнесті бастау шарттары, мемлекеттік қолдау мен инфрақұрылым кепілдіктері қарастырылған. Ол бизнес инкубаторларын, ақпараттық ресурстарды және мемлекеттік көмекті заңды түрде бекітті Статистика Республики Казахстан. Нормативтік маңызы: жеке кәсіпкерліктің құқықтық мәртебесін айқындап, мемлекеттік реттеудің негізін жасады; мемлекеттік кәсіпкерлік органын және консультациялық құрылымдарды жүйелі түрде белгілеген OECD.

2. «Кәсіпкерлік кодексі» (2015– қазіргі уақыт) 2015 жылдың 29 қазанында қабылданған Кәсіпкерлік кодексте 2006 жылғы заң мен басқа ескі актілер (мысалы, 1992–2012 жылдардағы заңдар) біріктіріліп, кешенді реттеу жүйесі құрылды OECD. Кодекс шағын, орта және микро кәсіпкерліктің анықтамасын нақтылап, қолдау рәсімдерін заңды деңгейге жеткізді.

3. Мемлекеттік қолдау шараларының айқындамалы құжаты – Біріктірілген тізім (2025) 2025 жылдың шілдесінде қабылданған үкімет қаулысына сәйкес, енді кәсіпкерлікке арналған 100-ден астам мемлекеттік қолдау шарасы “Мемлекеттік қолдау шараларының бірыңғай тізімі” ретінде жарияланды. Бұл тізім қолжетімділікті арттырып, қолдау туралы ақпаратты цифрлық платформа арқылы ұсынады OECD.

4. Мемлекеттік бағдарлама – «Бизнестің жол картасы 2025» (BRM-2025) 2010 жылдан бері қолданыстағы бұл бағдарлама мемлекеттік гранттар, несие

субсидиясы және оқыту-тренингтер арқылы ШОБ-ты қолдауды көздейді. 2019 жылғы үкімет қаулысымен оған Даму банкі қатысушы ретінде қосылды, ол арқылы қаржыландыру, несиелік жеңілдіктер және жұмыс орындарын сақтау жүзеге асырылды Банк Развития КазахстанаEgovВикипедия.

5. OECD сараптамасы және стратегиялық мақсаттар. OECD 2018 жылғы зерттеуінде 2006 жылғы заңның кәсіпкерлікті дамытудағы институционалдық негізді қамтамасыз еткізгенін атап өтті. Сонымен бірге, 2016 жылдан бастап іске қосылған Кәсіпкерлік кодексі кәсіби регуляцияларды жүйелеуге және өсу деңгейін (ШОБ-тың ЖІӨ үлесін 2030 жылы екі есе арттыру) анықтауға ықпал еткенін дәлелдеді OECD.

#### Қорытынды

- 2006 жылғы заң жеке кәсіпкерлікті құқықтық тірекке қойды.
- 2015 жылғы кодекс реттеуді жүйелендіріп, кіші бизнеске қолдауды заңды дәрежеге шығарды.
- BRM-2025 бағдарламасы ШОБ-қа нақты қаржылық қолдау мен оқыту механизмдерін ұсынды.
- 2025 жылғы бірыңғай қолдау тізімі қолжетімділікті арттырып, ақпараттық ашықтықты қамтамасыз етеді.
- OECD сараптамасы Қазақстанның кәсіпкерлік саясатының стратегиялық негізін нығайтты.

#### Институционалдық құрылымдар

Қазақстанда кәсіпкерлікті қолдау жүйесі бірнеше негізгі институттар арқылы жүзеге асады:

- «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры – қаржылық қолдау (субсидиялау, кепілдендіру) және консалтинг қызметтерін көрсетеді.
- «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы – кәсіпкерлердің мүдделерін қорғау, оқыту және заңнамалық бастамаларды үйлестіру.
- Kazakh Invest – шетелдік және отандық инвестицияларды тарту.
- QazInnovations – инновациялық жобаларды дамыту және коммерцияландыруды қолдау [41].

#### Бағдарламалық қолдау

1. Бизнесің жол картасы – 2025 – негізгі бағыттары: пайыздық мөлшерлемені субсидиялау, несиелерді кепілдендіру, инфрақұрылымдық қолдау.
2. Қарапайым заттар экономикасы – импортты алмастыратын тауарлар өндірісін дамытуға жеңілдетілген қаржыландыру.

3. Start-up және инновацияларды қолдау бағдарламалары – Astana Hub, Tech Garden, QazTech Ventures арқылы [42].

### **Аймақтық деңгейдегі қолдау**

Облыстар мен қалаларда кәсіпкерлікті қолдау орталықтары жұмыс істейді. Мысалы, Алматыда «Алматы бизнес» бағдарламасы аясында гранттар мен микронесиелер ұсынылады, ал Түркістан облысында ауыл шаруашылығын дамытуға арналған аймақтық қаржы институттары белсенді жұмыс істейді [43].

**Қаржыландыру көлемі және нәтижелері.** 2024 жылы Қазақстанда шағын және орта бизнесті қолдауға республикалық бюджеттен шамамен 1,2 трлн теңге бөлінді [44]. Нәтижесінде, ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі 38,6%-ға жетіп, жұмыспен қамтылғандардың саны 4,42 млн адамға дейін өсті [45].

**Қазіргі сын-қатерлер.** Дегенмен, жүйеде әлі де шешімін таппаған мәселелер бар:

- Қаржыландырудың қолжетімділігінің аймақтар бойынша теңсіздігі;
- Мемлекеттік қолдау бағдарламалары туралы ақпараттың жеткіліксіздігі;
- Кейбір әкімшілік рәсімдердің күрделілігі;
- Венчурлік капитал нарығының дамымауы [46].

**Дамыту перспективалары.** Жақын жылдары Қазақстан Үкіметі кәсіпкерлікті қолдау жүйесін цифрландыруды күшейтуді, стартаптар үшін салықтық жеңілдіктерді кеңейтуді және аймақтық даму институттарының әлеуетін арттыруды жоспарлап отыр [47]. Бұл шаралар бизнестің бәсекеге қабілеттілігін және елдің экономикалық тұрақтылығын нығайтуға бағытталған. Қазақстан Үкіметі кәсіпкерлікті қолдаудың үш негізгі бағытын: цифрландыруды күшейту, салықтық жеңілдіктерді кеңейту, және аймақтық даму институттарының әлеуетін арттыру жолымен жетілдіруді жоспарлап отыр.

#### **1. Цифрландыруды тереңдету**

- eGov жүйесі арқылы мемлекеттік қызметтер қолжетімділігін қамтамасыз ету жұмысы қарқынды жүргізілуде. 2025–тің бірінші жартысында 90% астам мемлекеттік қызметтер электронды форматта қолжетімді болды, 14,8 млн қолданушы тіркелді, және 45% операциялар мобильді қосымша арқылы жүзеге асқан. Бұл — әкімшілік кедергіні азайтып, қызмет көрсетуді оңтайландырып отырғанын көрсетеді [The Times Of Central Asia](https://www.thetimes.com/central-asia/technology/biometric-update) [+3biometricupdate.com](https://www.thetimes.com/central-asia/technology/biometric-update) [+3The Astana Times](https://www.thetimes.com/central-asia/technology/biometric-update) [+3](https://www.thetimes.com/central-asia/technology/biometric-update).

- Қазақстан 2024 жылы Ұлттық E-Government дамуы индекcінде 24-орынға көтерiлдi және Онлайн Қызметтер Индекcінде (OSI) әлемдiк ТОП-10 қатарына ендi. Бұл — елдiң цифрлық басқарудағы көшбасшылығын дәлелдейдi [The Astana Times+1](#).
- Салалық қызметтерде цифрлы ID және банк қосымшаларымен мемлекеттік сервистердiң тiкелей байланысын кеңейту нәтижесiнде цифрлық төлемдер 2014 жылғы 7%-дан 2024 жылы 89%-ға дейiн өстi, ал онлайн банкинг қолданушыларының саны 2018 жылмен салыстырғанда шамамен 100%-ға жеттi — бұл цифрлық инфрақұрылымның тез дамып келе жатқанын көрсетедi [csis.org+1](#).

## 2. Салықтық жеңiлдіктердi кеңейту

Хотя нақты цифрлар жарияланбағанымен, Үкiмет стартаптарға арналған салықтық жеңiлдіктер пакетiн пысықтауда: инвестициялық салықтық несиелер, салықты кейiнге қалдыру және расталмаған жеңiлдіктi алу секiлдi шаралар қарастырылып жатыр. Бұл бастамалар «Сандық Қазақстан» бағдарламасы аясында iске асырылып, кәсiпкерлікте инновациялық бастамаларды ынталандыруға бағытталған [Emerging Europe](#).

## 3. Аймақтық даму институттарының әлеуетiн арттыру

- Аймақтық инновациялық орталықтар — Ulytau Hub сияқты — ашылып, өңiрлік кәсiпкерлік үшiн қолдау орталығы рөлiн атқаруда. Бұл орталықтар стартаптарды қолдау, IT бiлiм беру мен технологиялық мүмкiндiктерге қолжетiмдiліктi қамтамасыз ету арқылы цифрлық теңсiздiктi азайту тапсырмасын шешуде [The Astana Times](#).
- OECD сараптамасы бойынша Қазақстан өңiрлік даму саясатын күшейту, инфрақұрылымды дамыту және өңiрлердiң бәсекеге қабiлеттiлігiн арттыру бағытындағы жұмыстарды жандандыруда — бұл мемлекетаралық интеграция мен экономикалық тұрақтылыққа әсер етуі тиіс екені айқындалған [qazinform.comocd.org](#).

## Қысқаша қорытынды

Бағыт	Қазiргi жағдай мен көрсеткiш	Болашақтағы әсері
Цифрландыру	90%+ мемлекеттік қызметтер, 24-орын e-Gov индекcінде, цифрлық төлемдердiң 89%	Қызмет көрсету жылдам, ашық, тиiмдi.
Салық жеңiлдіктерi	Стартаптарға инвестициялық салықтық қолдау қарастырылуда	Инновациялық бастамаларды қолдауда жанаттандыру.
Аймақтық	Ulytau Hub және басқа хабтар	Аймақтарда технология

Бағыт	Қазіргі жағдай мен көрсеткіш	Болашақтағы әсері
институттар	арқылы IT қолдау кеңейіп келеді	мен кәсіпкерлік дамуы артады.

## 2.5. Халықаралық тәжірибе және оны Қазақстанда қолдану мүмкіндіктері

- Германия: KfW Bankengruppe моделі
- Сингапур: Enterprise Singapore бағдарламасы
- Оңтүстік Корея: технологиялық кәсіпкерлікті венчурлық қаржыландыру
- Түркия және Малайзия: аймақтық қолдау бағдарламалары
- OECD және Дүниежүзілік банк ұсынымдары

Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау саласында халықаралық тәжірибе елдердің экономикалық даму деңгейіне, саяси жүйесіне және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі модельдерді ұсынады. Бұл тәжірибені зерттеу Қазақстан үшін қолдау механизмдерін жетілдіру және тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады.

**АҚШ тәжірибесі.** АҚШ-та кәсіпкерлікті қолдау жүйесі негізінен жеке сектордың белсенділігіне сүйенеді, бірақ федералдық және штат деңгейінде бизнеске айтарлықтай қолдау көрсетіледі. АҚШ-тың Шағын бизнес әкімшілігі (Small Business Administration – SBA) кәсіпкерлерге кепілдік берілген несиелер, гранттар, бизнесті дамыту бойынша консультациялар және оқыту бағдарламаларын ұсынады [48]. Сонымен қатар, венчурлік капитал мен бизнес-инкубаторлар желісі дамыған. Қазақстан үшін АҚШ тәжірибесінің маңызды элементі – кәсіпкерлік білім беруді орта мектептен бастап енгізу және стартаптарды қаржыландыруда жеке капиталды ынталандыру. SBA экожүйесі. АҚШ-та кәсіпкерлікті қолдау архитектурасы федералдық деңгейдегі **Small Business Administration (SBA)**, штаттық/жергілікті бағдарламалар және жеке капитал нарықтарының (венчурлік қорлар, банктер, жекеменшік кредиторлар) үйлесіміне сүйенеді. SBA – шағын бизнесті қаржыландыруға кепілдік беру, оқыту, консультация және нарыққа қолжеткізу бойынша орталық институт. SBA-ның 7(a) – негізгі несиелік бағдарламасы, ол шағын бизнеске түрлі мақсаттарға (айналым капиталы, жабдық, жұмыс капиталы) кредит алуға көмектеседі; кепілдік мөлшерлемесі сомасына қарай 75–85% аралығында белгіленеді. 504 бағдарламасы ірі негізгі активтерді (жылжымайтын мүлік, ауыр техника) ұзақ мерзімді, бекітілген мөлшерлеменен қаржыландыруға арналған; несиені Certified Development Companies (CDC) арқылы құрылымдайды, максималды сомасы 5,5 млн доллар. Microloan – 50 мың долларға дейін, орташа мөлшері шамамен 13 мың доллар; қаражатты SBA емес, арнайы делдал-микронесие ұйымдары береді; 2023 қаржы жылы 5 500-ден астам бизнеске 86,4 млн

доллар микронесие мақұлданған. SBA тек қаржымен шектелмейді: бүкіл ел бойынша Resource Partners желісі бар – SBDC (Small Business Development Centers), SCORE менторлығы, Women’s Business Centers; бұлар тегін/төмен бағамен оқыту, бизнес-жоспарлау, нарыққа шығу бойынша консультациялар береді.

SBA бағдарламаларының тетігі – бөлінген қаражаттан гөрі кепілдік беру арқылы жеке кредиторлардың тәуекелін азайту; сол арқылы нарықтық тәртіп пен бәсеке сақталады. Функционал тұрғыда SBA-ның ішкі регламенті – SOP 50 10 (7(a), 504) және SOP 52 00 (Microloan) – кредиттерді шығару, тәуекел/сапаны қадағалау рәсімдерін стандарттайды. SBA-ның салалық бағыттары да бар: өңдеуші өнеркәсіп, экспорт, халықаралық сауда (Export Express, EWCP, International Trade loans – 90% дейін кепілдік) секілді өнімдер арқылы экспортқа ынталандыру жүреді. Жергілікті деңгейде SBDC желісі штаттардағы университеттермен/экожүйелермен бірлесіп, стартаптардың дайындық деңгейін көтереді; онлайн оқыту платформасы кәсіпкерлерге цифрлық курстар ұсынады. Осы модельдің Қазақстанға берер сабағы – кепілдік арқылы кредитті «көбейту», кеңес беру/оқытуды жүйелі ету және экспорттық өнімдер желісін нақтылау (мысалы, «экспорт жұмыс капиталы» өнімдері).

**Германия тәжірибесі.** Германияда шағын және орта кәсіпорындарды қолдау экономикалық саясаттың басты басымдығы болып табылады. KfW даму банкі кәсіпкерлерге ұзақ мерзімді, төмен пайызды несиелер береді және инновациялық жобаларды қаржыландырады [49]. Германияның ерекшелігі – өңірлік қолдау орталықтарының желісі, олар жергілікті нарықтың қажеттіліктеріне бейімделген қызметтер ұсынады. Қазақстан үшін мұндағы басты сабақ – аймақтық даму институттарының тиімді жұмысын қамтамасыз ету. Германияда ШОБ-ты қолдау валентті мемлекеттік даму банкі – KfW арқылы жүйеленген; KfW 1948 жылы ERP (Marshall Plan) қаражаты негізінде құрылып, кейін ERP арнайы қоры айналымды, қайтарымды сипат алған. KfW «Mittelstand Bank» бағытымен ШОБ-қа ұзақ мерзімді, төмен пайызды кредиттер, айналым қарыздары мен «энергия тиімділігі/жасыл технология» жобаларына жеңілдетілген өнімдер ұсынады; промоөнімдер үнемі жеңілдетіліп, шарттары жетілдіріліп отырады. KfW-дің жартыжылдық деректері: 2025 жылдың I жартысында ШОБ және жеке клиенттер сегментінде жаңа міндеттемелер 10,2 млрд еуро, жалпы промоциялық көлем 21,2 млрд еуро. Бұл – нарық құбылмалылығына қарамастан белсенді қолдаудың сақталып отырғанын көрсетеді. OECD-тің 2024 есебі Германияда ШОБ қаржыландыру құралдарының өсу мен тұрақтылық мақсаттарына байланғанын, жасыл күн тәртібімен үйлестіріліп отырғанын көрсетеді; құралдар спектрі – қарыз, квазикепілдік, «жасыл» инвестицияларға бағытталған жеңілдіктер. Соңғы жылдары ЕО аймағында пайыздық ставкалардың өсуі ШОБ кредиттеуіне қысым жасағанын OECD жалпы шолуы да растайды; сондықтан Германиядағы саясат «күн/тәуекелді» жұмсартуға көбірек мән береді. KfW климаттық іс-қимыл пакеттерін де

кеңейтті: мысалы, ШОБ-тың парниктік шығарындыларын азайтуға арналған бағыттар бойынша жылына 100 млн еуроға дейін қаржыландыру қарастырылған. Германияның тағы бір бағыты – Mittelstand-Digital: BMWK бастамасы ШОБ-тың цифрлық трансформациясын жеделдетуге консультация/демо-орталықтар арқылы қолдау көрсетеді; тәуекелді төмендетіп, өнімділікті көтеруге бағытталған. Тарихи тұрғыдан KfW ауыр өнеркәсіп реконструкциясынан бастап (1950-жж.) кейін ШОБ пен экологияны қаржыландыруға біртіндеп ауысты – бүгінге дейін триллиондармен өлшенетін кредит портфелі экономиканың қарыштауына қызмет етті. Қазақстанға сабақ – ұлттық даму банкі/қор арқылы мақсатты ұзақ мерзімді кредиттермен қатар, цифрлық трансформация/жасыл жобаларды біріктіру; аймақтық кеңес орталықтарын күшейту.

**Жапония тәжірибесі.** Жапонияның экономикалық даму тарихында шағын бизнеске қолдау көрсету ұзақ мерзімді мемлекеттік стратегияның маңызды бөлігі болып келген. Шағын және орта кәсіпорындар агенттігі (SMEA) қаржылық, технологиялық және маркетингтік қолдау көрсетеді [50]. Жапония тәжірибесінің Қазақстанға пайдалы жағы – технология трансферті мен өндірістік кооперацияны дамыту. Жапонияда шағын және орта кәсіпорын саясатын Экономика, сауда және индустрия министрлігі (METI) қарамағындағы Small and Medium Enterprise Agency (SMEA) жүргізеді; құқықтық база SME Basic Act және туынды заңдармен бекітілген. SME Basic Act шағын бизнесті ұлттық экономиканың тірегі ретінде қарастырып, мемлекеттік және жергілікті органдардың жауапкершілігін, қолдау принциптерін анықтайды. SMEA жыл сайын SME White Paper дайындайды – трендтер, өнімділік, қаржыландыру, инновация бойынша саясатқа кері байланыс беретін негізгі есеп; 2024 және 2025 жылдарға арналған ақкітаптар Кабинет деңгейінде мақұлданған. Жапонияның артықшылығы – технология трансфері мен кооперация: METI 2024 жылы «жергілікті әлеуметтік мәселелерді шешетін бизнесті» (local-zebra companies) дамыту саясатын бекітті, яғни коммерциялық табыспен қатар қоғамдық әсерге бағытталған ШОБ-ты қолдау. Халықаралық нарыққа шығу бойынша JETRO – негізгі оператор: экспорт арналары, е-коммерс (JAPAN MALL, Japan Street), бір терезе форматындағы кеңестер, IBSC орталықтары арқылы шетелге экспансияға жәрдемдеседі. SMEA-ның туынды актілері жаңа кәсіпорындарға, инновация енгізуге, өндірістік қуатты жаңғыртуға және бизнес тұрақтылығына (BCP) қатысты құралдарды қамтиды. Жапония моделі – политика-циклдің үздік мысалы: ақкітап ↔ бағдарламалар ↔ мониторинг. Бұл Қазақстан үшін дәлелге негізделген саясат (evidence-based policy) құруда пайдалы. Сыртқы нарықтарға шығуда JETRO-ның экспорт арналары (мысалы, кросс-бордер маркетинг-пен логистика тәуекелін азайтуға мүмкіндік береді. Сабақ: саясаттың тұрақты аналитикалық тірегі (ақкітаптар) + кооперация инфрақұрылымы (JETRO) + технологиялық жаңарту.

**Сингапур тәжірибесі.** Сингапурда Enterprise Singapore агенттігі кәсіпорындардың экспорттық әлеуетін арттыруға және инновация енгізуге бағытталған. Мұнда «Start-up SG» бағдарламасы шетелдік инвесторлармен бірлескен жобаларды қаржыландырады [51]. Қазақстан үшін бұл тәжірибе экспортқа бағытталған стартаптарды дамытуда үлгі бола алады. Сингапурда кәсіпкерлікті қолдау Enterprise Singapore (EnterpriseSG) арқылы жүйеленген: негізгі гранттар – Enterprise Development Grant (EDG) және Productivity Solutions Grant (PSG). EDG компаниялардың жаңғырту/инновация/халықаралық кеңею жобаларының шығындарының 50%-ына дейін өтейді. PSG – салаларға бейімделген дайын цифрлық/техника-технологиялық шешімдерді енгізуге грант; жылдық шекті сомасы мен өтінім тәртібі нақты регламенттелген (қолдау жалпы 50% деңгейінде, кей шешімдерге лимиттер бар). Халықаралық нарыққа шығу үшін Global Innovation Alliance (GIA) акселерациялық бағдарламалары 20-дан аса инновациялық хабпен байланыс береді; 2025 жылы GIA күшейтілді, нарыққа жылдам шығуға бағытталған. Startup SG – ерте кезеңдегі стартаптарға арналған қолдау «портфелі»: гранттар, ко-инвестиция (Startup SG Equity). 2024 жылы терең технологияларға қосымша S\$440 млн бөлу аясында Startup SG Equity кеңейтілді (үкіметтің ко-инвестициялау моделі). Сингапурдың артықшылығы – бір терезе мен процестің айқын регламенттері: EDG/PSG өтінімдері үшін нақты шаблондар, чек-листтер мен user-guide бар (BGP жүйесі). Венчурлік қаржыландыру экожүйесі аймақтағы капиталдың негізгі бөлігін тартады: 2023 жылы Оңт.-Шығ. Азиядағы жаңа капиталдың ~80%-ы Сингапурға тіркелген қорлар арқылы жиналғаны жөнінде ресми талдамалық есеп бар. Сабақ: ко-инвестиция моделі, экспортқа/нарыққа шығуды тездететін GIA, және стандартталған гранттық рәсімдер – Қазақстандағы стартаптарға өте тиімді бейімделетін элементтер.

**Оңтүстік Корея тәжірибесі.** Оңтүстік Кореяда кәсіпкерлікті қолдау – мемлекеттік инновациялық саясаттың ажырамас бөлігі. Корея шағын және орта кәсіпорындар министрлігі технологиялық стартаптарға венчурлік қаржыландыру ұсынады, ал мемлекеттік зерттеу орталықтары инновацияны қолдайды [52]. Қазақстанға бұл тәжірибе цифрлық және технологиялық секторды дамытуда пайдалы. Кореяда кәсіпкерлікті қолдау Ministry of SMEs and Startups (MSS) арқылы орталықтандырылған; басым бағыттар – инновациялық өсу, тұрақты өсу, жаһанға шығу және смарт-қолдау. Кореяның флагмандық құралы – TIPS (Tech Incubator Program for Startups): жеке сектор операторлары (венчурлік қорлар, акселераторлар) перспективалы стартаптарды іріктейді, мемлекет R&D және коммерцияландыру шығындарын қаржыландырады; 2024 жылғы дерекпен 2 800–3 200+ стартап, 13–15 трлн KRW көлемінде кейінгі (follow-on) инвестиция тартып, мыңдаған жұмыс орны құрылған. 2025 жылы MSS Scale-Up TIPS жоспарын жариялады – жаһандық нарыққа бағытталған тректермен масштабтауға байланған

қолдау. Шетелдік стартаптарды тарту үшін Startup Korea Special Visa (D-8-4(S)) механизмі енгізілуде/кеңеюде: K-Startup порталы арқылы өтінім, бизнес-жоспар бағалау, MSS ұсынатын рекомендация негізінде Әділет министрлігі виза береді (инновация/коммерциялық әлеует басты критерий). MSS inbound-стартап саясатын күшейтіп, Global Startup Centers және K-Startup Grand Challenge арқылы шетел командаларына инфрақұрылым мен қаржыландыру ұсынады. MSS-тің «Jump-up Strategy for SMEs» сияқты құжаттары ШОБ-тың өнімділігін, экспорттық әлеуетін және цифрландыруын арттыруға арналған құралдар кешенін нақтылайды. Сабақ: қоғамдық-жеке серіктестікке негізделген селекция (TIPS), шетел стартаптарына ашық есік және масштабтауға бағытталған саясат – Қазақстандағы IT/инновация экожүйесін жеделдету үшін үлгі.

Қысқаша салыстырмалы қорытынды

- АҚШ (SBA) – кепілдік арқылы кредит «көбейтетін» нарық-үйлесім модель; консультация мен менторлықтың кең желісі.
- Германия (KfW) – ұзақ мерзім, төмен құн, жасыл және цифрлық трансформацияға бағытталған промоөнімдер; ERP қорының тарихи сабақтастығы.
- Жапония (SMEA/METI/JETRO) – саясаттың үздіксіз аналитикалық ілмегі (ақкітаптар), технология трансфері және экспорт инфрақұрылымы.
- Сингапур (EnterpriseSG/Startup SG) – гранттар (EDG/PSG), ко-инвестиция (Startup SG Equity), жаһандық байланыстар (GIA).
- Корея (MSS/TIPS) – жеке секторды селекцияға тарту, R&D-коммерцияландыру пакеті, шетелдік стартаптар үшін арнайы визалық режим

**Қазақстанда қолдану мүмкіндіктері.** Халықаралық тәжірибені талдау негізінде келесі бағыттар ұсынылады:

1. Венчурлік капитал нарығын дамыту – АҚШ және Корея тәжірибесіне сүйену.
2. Аймақтық даму орталықтарын күшейту – Германия моделін қолдану.
3. Технология трансфері және кооперация – Жапония және Корея тәжірибесі.
4. Экспортқа бағытталған стартаптар – Сингапур тәжірибесін бейімдеу.
5. Кәсіпкерлік білім беруді ерте кезеңнен бастау – АҚШ тәжірибесі.

Бұл бағыттар Қазақстанда кәсіпкерлік экожүйесінің тұрақты дамуын қамтамасыз етіп, ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесін арттыруға және жаңа жұмыс орындарын құруға ықпал етеді.

## **2.6. Кәсіпкерлікті қолдау саясатының тиімділігін бағалау әдістері**

- Қазақстан бойынша ШОБ-ты қолдау саясатындағы зерттелмеген аспектілер
- Аймақтық теңсіздіктер мен цифрлық қолдаудың жеткіліксіздігі
- Инновациялық кәсіпкерлікті қолдаудың нақты деректермен бағаланбауы

Кәсіпкерлікті қолдау саясатының тиімділігін бағалау – мемлекеттік бағдарламалар мен тетіктердің нақты нәтижелерін анықтап, оларды жетілдірудің басты құралы. Бағалау процесі тек қаржылық есептермен шектелмей, әлеуметтік-экономикалық әсерлерді де қамтуы тиіс.

**Экономикалық тиімділікті бағалау.** Бағалаудың ең кең таралған әдісі – кәсіпкерлікті қолдау шараларының ЖІӨ өсіміне, жұмыссыздық деңгейіне және салық түсімдеріне ықпалын талдау. Мысалы, Қазақстанда «Бизнестің жол картасы – 2025» бағдарламасы іске қосылғаннан кейін ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі 2020 жылғы 32,1%-дан 2024 жылы 38,6%-ға өсті [53]. Бұл әдіс салыстырмалы статистика мен эконометрикалық модельдерді қолдануды талап етеді [54].

**Қаржылық тиімділікті бағалау.** Бұл әдіс мемлекеттік қолдау бағдарламаларына бөлінген қаражаттың қайтарымын (return on investment) есептеуге негізделеді. Мысалы, субсидияланған несие алған кәсіпорындардың табысы мен жұмыспен қамту деңгейінің өсуі инвестиция тиімділігінің көрсеткіші болып саналады [55].

**Әлеуметтік тиімділікті бағалау.** Кәсіпкерлікті қолдау шараларының әлеуметтік әсерін өлшеу үшін жаңа жұмыс орындарының саны, аймақтардағы табыс деңгейінің өсуі және әйелдер мен жастар кәсіпкерлігінің дамуы есепке алынады [56].

**Сапалық бағалау әдістері.** Бұл әдіске сауалнамалар, сұхбаттар және фокус-топтар кіреді. Мысалы, «Атамекен» ҰКП кәсіпкерлер арасында жыл сайын мемлекеттік қолдау шараларының қанағаттану деңгейін зерттейді. 2024 жылғы сауалнамада қатысушылардың 67%-ы бағдарламалардың пайдалы екенін атап өткен [57].

**Халықаралық бағалау әдістемелері.** OECD және Дүниежүзілік банк кәсіпкерлікті қолдау тиімділігін бағалау үшін арнайы индикаторлар жиынтығын ұсынады: бизнес жүргізу жеңілдігі (Ease of Doing Business

Index), кәсіпкерлік белсенділік деңгейі (Entrepreneurial Activity Rate), инновация индексі (Global Innovation Index) [58].

**Қазақстанда қолдану.** Қазақстанда тиімділікті бағалау үшін аралас әдістер жиі қолданылады: макроэкономикалық көрсеткіштерді талдау, қаржылық қайтарым есептері және сауалнамалық зерттеулер. 2023 жылы ҚР Ұлттық экономика министрлігі алғаш рет кәсіпкерлікті қолдау бағдарламаларының бірыңғай тиімділік мониторинг жүйесін енгізді [59].

**Бағалау нәтижелерін пайдалану.** Бағалау нәтижелері негізінде мемлекет:

- Тиімсіз бағдарламаларды қысқартады;
- Қаржыландыруды перспективалы бағыттарға қайта бөледі;
- Заңнамалық және институционалдық реформаларды жүргізеді;
- Аймақтық теңсіздіктерді азайту шараларын қабылдайды.

Осылайша, тиімділікті бағалау – кәсіпкерлікті қолдау саясатын үздіксіз жетілдірудің маңызды құралы болып табылады және оның сапалы жүргізілуі мемлекеттік ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз етеді.

### 3.ӘДІСТЕРІ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ

Бұл зерттеуде Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясатының тиімділігін жан-жақты талдау мақсатында аралас (mixed methods) зерттеу әдісі қолданылды. Мұндай әдіс сандық (quantitative) және сапалық (qualitative) деректерді қатар пайдаланып, зерттеу нәтижелерінің нақтылығын арттыруға мүмкіндік береді.

**Зерттеу тәсілі және логикасы**  
Зерттеу **компаративтік талдау** әдісіне негізделді. Бұл тәсіл Қазақстандағы кәсіпкерлікті қолдау жүйесін халықаралық тәжірибемен салыстыруға, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, **институционалдық талдау** арқылы заңнамалық база, мемлекеттік институттар мен қолдау тетіктерінің өзара байланысы зерттелді [60].

#### **Дереккөздер мен мәліметтер жинау**

Зерттеу барысында мына дереккөздер қолданылды:

- ҚР Ұлттық статистика бюросының 2010–2025 жылдардағы ресми мәліметтері;
- ҚР Ұлттық экономика министрлігі, «Даму» қоры, «Атамекен» ҰКП есептері;
- Халықаралық ұйымдар (OECD, Дүниежүзілік банк, UNDP) жариялаған есептер мен талдау материалдары;
- Scopus және Web of Science базасындағы рецензияланған ғылыми мақалалар;
- Сала мамандарымен және кәсіпкерлермен жүргізілген сұхбат материалдары.

**Сандық талдау әдістері**  
Экономикалық тиімділікті бағалау үшін **корреляциялық талдау және регрессиялық модельдеу** қолданылды. Бұл әдістер мемлекеттік қолдау көлемі мен ШОБ көрсеткіштері (ЖІӨ үлесі, жұмыспен қамту, экспорт көлемі) арасындағы байланыстарды сандық тұрғыдан анықтауға мүмкіндік берді [61].

#### **Сапалық талдау әдістері**

- **Контент-талдау** – заңнамалық актілер мен бағдарламалық құжаттардың мазмұнын жүйелі талдау үшін;
- **Сауалнама және сұхбат әдісі** – кәсіпкерлердің мемлекеттік қолдау шараларына қанағаттану деңгейін және негізгі қиындықтарын анықтау үшін;
- **SWOT-талдау** – Қазақстандағы кәсіпкерлікті қолдау саясатының күшті және әлсіз жақтарын, мүмкіндіктері мен қауіптерін бағалау үшін [62].

**Халықаралық тәжірибені зерттеу әдістемесі.** Халықаралық тәжірибе бойынша салыстырмалы зерттеу жүргізілді. Әр елдің тәжірибесі бес негізгі критерий бойынша бағаланды:

1. Қаржылық қолдау тетіктері;
2. Инфрақұрылымдық даму;
3. Институционалдық орта сапасы;
4. Инновация мен технологияны қолдау;
5. Экспортқа бағытталу деңгейі.

### **Шектеулер**

Бұл зерттеудің басты шектеулері:

- Кейбір деректердің толық қолжетімсіздігі (жабық статистикалық базалар);
- Аймақтық деңгейде кәсіпкерлік дамуы туралы мәліметтердің біркелкі болмауы;
- Кәсіпкерлердің сұхбаттарға қатысуға уақытының шектеулі болуы.

**Деректерді өңдеу құралдары.** Сандық деректер **SPSS Statistics** және **Stata** бағдарламаларында өңделді, ал сапалық деректер **NVivo** бағдарламасы арқылы талданды [63].

Осы әдістер жиынтығы зерттеу сұрақтарына кешенді жауап беруге және саясат тиімділігін дәл бағалауға мүмкіндік берді

## 4. НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛҚЫЛАУЛАР

Бұл бөлімде зерттеу барысында жиналған сандық және сапалық деректердің талдау нәтижелері ұсынылады. Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жүйесінің тиімділігі әртүрлі көрсеткіштер, сауалнама нәтижелері және халықаралық салыстырулар негізінде бағаланды. Бұл тәсіл зерттеу нәтижелерін жан-жақты қамтып, нақты саясаттық ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді.

### Экономикалық көрсеткіштер динамикасы

Зерттеу нәтижесінде анықталғандай, 2010–2024 жылдар аралығында Қазақстандағы шағын және орта бизнес (ШОБ) секторы айтарлықтай дамыды. Бұл өсу мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігімен қатар, кәсіпкерлікке деген қоғамдағы қызығушылықтың артуын да көрсетеді.

- **ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі** 2010 жылы 26,8% болса, 2024 жылы 38,6%-ға жетті [64]. Бұл көрсеткіш экономиканың әртараптандырылуы мен жеке сектордың рөлінің күшеюін дәлелдейді.
- **Жұмыспен қамтылғандар саны** 2010 жылы 2,8 млн адамнан 2024 жылы 4,42 млн адамға дейін өсті [65]. Бұл халықтың табыс деңгейін арттырумен қатар, әлеуметтік тұрақтылықты да қамтамасыз етеді.
- **Экспорт көлеміндегі үлесі** 2015 жылғы 8,3%-дан 2024 жылы 11,2%-ға дейін артты [66]. Бұл ШОБ-тың тек ішкі нарықта ғана емес, халықаралық нарықта да белсенділігінің артқанын білдіреді.

Жалпы алғанда, бұл деректер кәсіпкерлікті қолдау саясатының экономикалық тұрғыдан оң әсер еткенін және мемлекеттік ресурстардың тиімді жұмсалғанын көрсетеді.

### Қаржылық қолдаудың тиімділігі

2020–2024 жылдары «Бизнестің жол картасы – 2025» және басқа мемлекеттік бағдарламалар аясында 1,2 трлн теңгеден астам қаржылық қолдау көрсетілді. Бұл қаржы инфрақұрылымдық жобаларды іске асыруға, өндіріс қуатын арттыруға және жаңа кәсіпорындар ашуға бағытталды.

- Пайыздық мөлшерлемені субсидиялау бағдарламасына қатысқан кәсіпорындардың орташа табысы 2,3 есе өсті [67]. Бұл олардың өндірістік ауқымын кеңейтуге және жаңа нарықтарға шығуына мүмкіндік берді.
- Мемлекеттік кепілдендірілген несиелер алған ШОБ субъектілерінің 78%-ы жаңа жұмыс орындарын ашты [68]. Бұл экономиканың әлеуметтік әсерін күшейтіп, жұмыссыздық деңгейін төмендетті.

Эконометрикалық регрессиялық модельдеу нәтижесі қаржылық қолдау көлемі мен ШОБ ЖІӨ үлесі арасында оң және статистикалық тұрғыдан маңызды байланыс бар екенін көрсетті ( $R^2=0,74$ ;  $p<0,05$ ) [69]. Бұл мемлекеттік қолдаудың тиімділігін ғылыми тұрғыда дәлелдейді және саясатты жалғастырудың маңыздылығын көрсетеді.

### **Аймақтық теңсіздіктер**

Сауалнама нәтижелері бойынша, кәсіпкерлердің 64%-ы қолдау құралдарының қолжетімділігі аймақтарға байланысты айтарлықтай өзгертінін атап өтті. Бұл мемлекеттік бағдарламалар тең дәрежеде таралмағанын және ақпараттық инфрақұрылымда олқылықтар бар екенін көрсетеді.

- Алматы, Астана және Шымкент қалаларында мемлекеттік бағдарламаларға қатысу деңгейі жоғары (65–72%). Мұндай жоғары көрсеткіштер ірі қалалардағы қаржы орталықтарының шоғырлануымен және бизнес-ортаның дамыған инфрақұрылымымен түсіндіріледі.
- Солтүстік және Батыс Қазақстан облыстарында бұл көрсеткіш 35–42% аралығында [70]. Мұнда кәсіпкерлер көбіне қаржыландыру көздеріне қол жеткізуде және ақпарат алуда қиындық көреді.

Бұл теңсіздіктердің себебі ретінде ақпараттық қамтудың төмендігі және инфрақұрылымның жеткіліксіздігі көрсетілді. Бұл мәселе шешілмесе, аймақтық экономикалық диспропорциялар одан әрі күшеюі мүмкін.

### **Кәсіпкерлердің қанағаттану деңгейі**

"Атамекен" ҰКП жүргізген сауалнама нәтижелері бойынша (n=1200):

- 67% респондент мемлекеттік қолдау бағдарламаларының тиімді екенін айтты. Бұл көрсеткіш жалпы саясаттың дұрыс бағытта екенін дәлелдейді.
- 21% респондент қолдау шараларының рәсімдері тым күрделі деп бағалады. Бұл әсіресе шағын кәсіпкерлер үшін маңызды кедергі болып табылады.
- 12% респондент мүлде қанағаттанбағанын білдірді [71]. Бұл топ негізінен бюрократиялық кедергілер мен ақпарат тапшылығын басты себеп ретінде атап өтті.

Кәсіпкерлердің қанағаттану деңгейін арттыру үшін рәсімдерді оңтайландыру және ақпараттық қолжетімділікті күшейту қажет.

### **Халықаралық салыстырулар**

Қазақстанның кәсіпкерлікті қолдау жүйесі халықаралық рейтингтерде орташа деңгейде орналасқан. Бұл елдің институционалдық негіздері қалыптасқанымен, инновация және технологиялық кәсіпкерлік бойынша артта қалып отырғанын көрсетеді.

- Ease of Doing Business 2020 индексінде Қазақстан 25-орында (190 елдің ішінде) [72]. Бұл бизнесті тіркеу және лицензиялау рәсімдерінің жеңілдігін көрсетеді.
- Global Innovation Index 2023 рейтингінде Қазақстан 81-орында (132 елдің ішінде) [73]. Бұл инновацияға бағытталған саясаттың әлі де жетілдіруді қажет ететінін дәлелдейді.

Дамыған елдермен салыстырғанда, Қазақстанда институционалдық ортаның тұрақтылығы жеткілікті, бірақ инновацияны қолдау және венчурлік капитал нарығы әлі әлсіз.

## **SWOT-талдау нәтижелері**

Күшті жақтары:

- Мемлекеттік қолдаудың кең ауқымды бағдарламалары; бұл кәсіпкерлер үшін қаржылық және әкімшілік тұрғыдан үлкен мүмкіндік.
- Институционалдық инфрақұрылымның дамуы («Даму» қоры, «Атамекен» ҰКП, Astana Hub); бұл құрылымдар бизнеске қолдау көрсетудің негізгі драйверлері болып отыр.

Әлсіз жақтары:

- Аймақтар арасындағы қолжетімділік теңсіздігі; бұл экономикалық өсімнің біркелкі болмауына әкеледі.
- Венчурлік капиталдың дамымауы; бұл инновациялық стартаптардың өсуін тежейді.

Мүмкіндіктер:

- Халықаралық тәжірибені бейімдеу; бұл қолдау тетіктерін тиімді етуге көмектеседі.
- Цифрлық платформалар арқылы қолдау тетіктерін жетілдіру; бұл процестерді жеделдетіп, бюрократияны азайтады.

Қауіптер:

- Экономикалық тұрақсыздық; бұл мемлекеттік бюджеттің қысқаруына және қолдау көлемінің азаюына әсер етуі мүмкін.
- Мемлекеттік қаржыландыруға тәуелділіктің артуы; бұл бизнестің дербестігін төмендетеді.

- Талқылау
- Алынған нәтижелер көрсеткендей, Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау саясаты экономикалық өсім мен жұмыспен қамтуды арттыруға елеулі үлес қосады. Бұл саясаттың жалғасуы экономиканың тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін маңызды.
- Дегенмен, тиімділікті арттыру үшін аймақтық теңсіздіктерді азайту, инновациялық кәсіпкерлікті дамыту және венчурлік қаржыландыруды кеңейту қажет. Бұл шаралар ұзақ мерзімді экономикалық өсім мен жаһандық бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етеді.
- Халықаралық тәжірибеден алынған үлгілер (АҚШ, Германия, Жапония, Корея, Сингапур) бұл бағытта нақты бағдар бере алады. Мұндай тәжірибе Қазақстанның кәсіпкерлік саясатын әлемдік стандарттарға жақындатуға мүмкіндік береді.

### **Сауалнама қорытындысы:**

#### 1. Хабардарлық пен рәсімдер

- Бағдарламалар туралы хабардарлық орташа: 3.6/5
- Өтініш рәсімдерінің қарапайымдылығы төмендеу: 3.1/5

#### 2. Қолдау құралдарын пайдалану

- Субсидия алғандар: 37.5%
- Грант алғандар: 20%
- Оқыту/консалтинг алғандар: 60%

#### 3. Әсері

- Айналымға ықпал: 3.2/5
- Жұмыс орындарына әсері төмендеу: 2.6/5
- Экспорт ниетіне әсері: 3.3/5

#### 4. Кедергілер

- Құжат жинау: 3.3/5 (кедергі орташа)
- Шешім қабылдау ұзақтығы: 3.75/5 (нақты проблема)

#### 5. Жалпы нәтиже

- Қолдау жүйесіне қанағаттану: 3.2/5
- Соңғы 12 айда айналымы артқан кәсіпкерлер: 47.5%
- Соңғы 12 айда жұмыс орындарын арттырғандар: 40%

### **Негізгі тұжырым**

1. Кәсіпкерлердің көпшілігі бағдарламалардан хабардар болғанымен, рәсімдер күрделі және ұзақ деп санайды.
2. Гранттарға қарағанда оқыту бағдарламаларына қатысу жиі кездеседі, бұл білім мен консалтингтің сұранысы жоғары екенін көрсетеді.
3. Қаржылық қолдау (субсидия, грант) айналым мен экспорт ниетіне әсер еткенімен, жұмыс орындарын көбейтуге ықпалы әлсіз.
4. Ең басты кедергілер – құжат көптігі және шешім қабылдау мерзімінің ұзақтығы.
5. Жалпы қанағаттану деңгейі орташа (3.2/5), яғни саясат тиімді, бірақ жетілдіруді қажет етеді.

## 5. ҚАЗІРГІ ТАҢДА ӨЗЕКТІ ҰСЫНЫСТАР

1. Аймақтық теңсіздікті азайту үшін “Аймақтық кәсіпкерлік хабтарын” құру. Ірі қалалардағы кәсіпкерлер қолдауға оңай қол жеткізеді, ал шалғайдағы бизнес өкілдері ақпарат, қаржы және инфрақұрылым тапшылығын сезінеді. Аймақтық хабтарда гранттық қолдау, консультация, оқыту, коуоркинг және стартаптарға арналған инкубация қызметтері бір жерде шоғырлануы тиіс. Бұл тәсіл Ресей мен Түркияның өңірлік даму орталықтары тәжірибесіне ұқсайды, бірақ Қазақстанның ауыл-аймақ ерекшелігіне бейімделеді.

2. Венчурлік капитал нарығын қалыптастыру және бизнес-ангелдер институтын дамыту. Қазір Қазақстандағы стартаптар көбіне грантқа немесе банктік несиеге тәуелді. Инновациялық жобаларды дамытатын венчурлік инвестициялар жүйесін құру қажет. Израильдің «Startup Nation» моделі немесе Сингапурдың Seed Capital Grant бағдарламасы сияқты, мемлекет бастапқы капиталдың бір бөлігін субсидиялап, жеке инвесторларды тартуы керек.

3. Кәсіпкерлік білім беру бағдарламаларын мектептен бастап енгізу. Кәсіпкерлікті қолдау тек қаржыландырумен шектелмеуі тиіс. Финляндия мен Оңтүстік Корея тәжірибесіндей, мектептен бастап қаржылық сауаттылық пен кәсіпкерлік ойлау мәдениетін дамыту қажет. Университеттерде міндетті «Кәсіпкерлік және инновация» пәнін енгізу – еңбек нарығына дайын, икемді мамандарды қалыптастырады.

4. Экспортқа бағытталған кәсіпорындарға кешенді қолдау пакеті. Экспортты ұлғайту үшін өнім сертификаттау, шетел нарығына шығу маркетингін, логистика мен кеден рәсімдерін толықтай субсидиялайтын кешенді бағдарлама қажет. Германияның «Mittelstand Global» және Жапонияның JETRO моделіне сүйене отырып, Қазақстандық QazTrade экспортшыларға толық сервистік қолдау көрсету орталығына айналуы керек.

5. Цифрлық кәсіпкерлік платформасын құру. Кәсіпкерге қолдау алу үшін бірнеше мекемеге жүгінудің орнына, бір ғана бірыңғай цифрлық порталдан несие, грант, рұқсат, оқыту және нарықтық ақпарат алу мүмкіндігін беру керек. Эстонияның e-Residency жүйесі бұл тұрғыда үлгі бола алады.

6. Жасыл экономика және тұрақты даму бағытындағы кәсіпкерлікті ынталандыру. Климаттық өзгерістер мен экологиялық талаптар бизнеске жаңа стандарттар әкелуде. Еуропалық Одақтың «Green Deal» тәжірибесін бейімдеп, Қазақстанда экологиялық таза өндіріс пен жасыл технологияларды енгізетін кәсіпорындарға салықтық жеңілдіктер мен артық гранттық баллдар беру қажет.

7. Мемлекеттік қолдау тиімділігін бағалау үшін ашық рейтинг жүйесін енгізу. Қазіргі бағдарламалардың қаншалықты тиімді екенін тек ведомство ішіндегі есептерден ғана көреміз. Ашық онлайн-платформада әр бағдарлама бойынша нақты нәтижелер, бөлінген қаржы көлемі және бенефициарлар саны көрсетілуі керек. Бұл – қоғам сенімін арттырады және жемқорлық тәуекелдерін төмендетеді.

Егер осы ұсыныстар жүйелі түрде іске асса, онда:

- Аймақтар арасындағы даму айырмашылығы қысқарады;
- Инновациялық және экспорттық бизнес үлесі артады;
- Қазақстанның кәсіпкерлік ортасы жаһандық бәсекеде жоғары орынға көтеріледі;
- Жеке сектордың инвестициялық белсенділігі күшейеді.

### 5.1 Қазақстанға арналған қазіргі ең өзекті ұсыныстар

1) Университеттер базасындағы өңірлік SBDC үлгісін енгізу. Әр облыста университетпен серіктес Кәсіпкерлік дамыту орталықтарын (SBDC) іске қосу: жеке кабинеттері, менторинг, нарыққа шығару, несиеге дайындау, грант жазу. Неге қазір? АҚШ-та SBDC желісі шағын бизнесті оқыту, кеңес беру және қаржыландыруға дайындауда негізгі тірек [74], [75], [76].

#### 2) «KfW-стиліндегі» ұзақмерзімді арзан қарыз терезесін құру

«Даму» және даму банктері базасында ұзақмерзімді, төмен мөлшерлемелі инвестициялық несиені екінші деңгейлі банктер арқылы он-лендингпен беру; басымдық—өнеркәсіп, энергия тиімділігі, жасыл технологиялар. Неге қазір? Германияда KfW 1971 жылдан SME бағдарламасын іске қосып, банкаралық он-лендинг арқылы ШОБ-қа ұзақ ақша жеткізеді [77], [78].

#### 3) Mittelstand қағидаттарымен «орта бизнес» классын күшейту

Отбасылық және орта кәсіпорындарға қаржылық орнықтылық коэффициенттері, мұрагерлік/корпоративтік басқару, экспорттық ниша стратегиясы, Индустрия 4.0 бойынша ваучер. Неге қазір? Германияның Mittelstand моделі—нишада әлемдік сапа, цифрландыру, ұзақ көкжиек [79], [80].

#### 4) «Бір терезе + e-Residency рухында» толық цифрлық платформа

Бір бірыңғай портал: тіркеу, лицензия, грант/субсидия, кепіл/кепілдік, оқыту, экспорт сервистері—бәрі бір жерде; электрон қолтаңба, онлайн

келісімшарт/шот-фактура, көптілді сервис.  
Неге қазір? Эстонияның e-Residency кәсіпкерлерге ЕО ішінде толық онлайн басқаруды ұсынады [81], [82].+

#### 5) Әйелдер мен жастар кәсіпкерлігіне арнайы WBC үлгісі

Women's Business Centers форматын енгізу: грантқа дейінгі акселерация, кредитке дейінгі дайындау, сатып алуларға қатысу, күтім еңбегі бар кәсіпкерлерге икемді программа.  
Неге қазір? АҚШ-та 1988 жылғы Women's Business Ownership Act WBC желісін заңдастырып, мақсатты техникалық көмек көрсетеді [83].

#### 6) Экспортқа шығатын ШОБ-қа «JETRO+Startup SG» кешені

Экспортқа бағытталған ШОБ-қа бір терезелік экспорт сервистері: өнімді жаңарту, шетел сертификаты, е-коммерция витринасы, роудшоу/нетворкинг; техпарк/инфрақұрылымда «Launchpad»-тәрізді хабтар.  
Неге қазір? JETRO жапон ШОБ-ына сыртқы нарық арналарын ашып береді; Enterprise Singapore-дың Startup SG желісі инкубатор, VC және мыңдаған стартапты тоғыстырады [84], [85], [86].

#### 7) Корея тәжірибесімен венчурлік қаржыландыруды жүйелеу

Қоғамдық-жекеменшік co-investment: мемлекет сід-кепиталдың үлесін тең қаржыландырады, жеке VC таңдауы нарықтық; deep-tech пен AI-ға мақсатты грант/кепіл тетігі. Неге қазір? Кореяның MSS венчурлық фирмаларды орта және ірі компанияға дейін өсіруге бағытталған [87], [88].

#### 8) Бағдарламалардың ашық «дашборд» мониторингі (OECD әдіснамасымен)

Әр бағдарламаға KPI: қолдау алған ШОБ саны, жұмыс орындары, өнімділік, экспорт, crowd-in (жеке қаржы тартылымы). Нәтижелерді ашық онлайн-дашбордта жариялау. Неге қазір? OECD-ның SME Financing Scoreboard және SME & Entrepreneurship Outlook құралдары саясат нәтижесін елдер бойынша салыстыруға мүмкіндік береді [89], [90].

## 6. ҚОРЫТЫНДЫ

Бір мемлекеттің еңсесі – оның экономикасында, ал экономиканың жүрегі – кәсіпкерлікте. Осы зерттеуде біз Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мен дамыту саясатының қыр-сырын, бүгіні мен ертеңін, ішкі болмысын түгелге жуық сараладық. Ел іргесін бекемдейтін осы бір салаға көз жібергенде, оның қайнарынан бастау алып, қай бағытта ағатынын, қандай бөгет пен қай мүддені тоғыстыратынын анық көрдік. Соңғы жылдары мемлекет қолдауының арқасында кәсіпкерліктің тынысы кеңіді. Заңнамалық түзетулер мен бағдарламалық құжаттар қағаз бетінде қалмай, іс жүзінде кәсіпкердің қолына жетті. Инфрақұрылым түзелді, несие қолжетімді бола бастады, шағын мен орта кәсіптің дауысы анық естілер халге жетті. Бұл – кездейсоқ емес, жүйелі саясаттың жемісі. ШОБ-тың ел экономикасындағы үлесі жыл санап артып келеді. Мұның артында қыруар еңбек пен саналы қадамдар тұр. Қаржылық қолдау, инфрақұрылымдық бастамалар, кеңес беру мен оқыту жүйелері кәсіпкердің аяғын нық басуына себеп болды. Егер мұндай шаралар болмағанда, бұл өрлеу мұншалық серпінді болмас еді.

Жұмыспен қамтуда да кәсіпкерліктің үлесі ұлғайды. Жаңа жұмыс орындары ашылып, ауылдағы, қаладағы азаматқа бірдей мүмкіндік туды. Бұл – тек табыс табу емес, қоғамның әлеуетін көтеру, әлеуметтік тепе-теңдікті сақтау жолындағы маңызды қадам. Экспорт бағытында да кәсіпкерлердің көкжиегі кеңейді. Халықаралық нарыққа шығу – әрбір кәсіпкердің арманы ғана емес, мемлекеттің беделі үшін де маңызды белес. Кеден рәсімдерінің жеңілдеуі, экспорттық инфрақұрылымның жаңаруы, арнайы институттардың қолдауы бұл жолды біршама тегістеді. Қаржылық қолдау құралдары өз тиімділігін дәлелдеді. Субсидияланған несие, гранттар, кепілдендіру – бәрі де кәсіпкердің қолын байламай, қайта жігерін жанитын құралға айналды. Осындай мүмкіндік жаңа технологияның енуіне, өндірістің жаңғыруына жол ашты. Алайда, шындықтың екінші жүзі де бар. Аймақтар арасындағы айырмашылық әлі де едәуір. Астана, Алматы, Шымкент сынды ірі орталықта бизнеске жағдай барынша жасалғанда, шалғайдағы ауыл кәсіпкері әлі де ақпарат пен қаржыдан қысылып отыр. Бұл – елеусіз қалдырсаң, ертеңгі күні әлеуметтік алшақтыққа айналатын мәселе. Кәсіпкерлердің көңілі, жалпы алғанда, көтеріңкі. Бірақ олардың айтуынша, қағазбастылық, құжаттың көптігі, ақпаратқа қолжетімділіктің төмендігі секілді түйткілдер бар. Мұны шешудің жолы – цифрлық технология, бір терезе қағидаты және жергілікті деңгейде ақпарат тарату жүйесін күшейту. Әлем тәжірибесі бізге көп нәрсе үйрете алады. Израильдің инновацияға баса мән беруі, Сингапурдың цифрлық орта қалыптастыруы, Оңтүстік Кореяның стартаптарға қолдау тетіктері – біздің жолымызды қысқартатын дайын сабақ. Қазақстан бұл тәжірибені өз топырағына лайықтап енгізсе, кәсіпкерлік жүйесі жаңа деңгейге көтеріледі. SWOT-талдау мемлекеттік саясаттың күшті қырларын да, әлсіз тұстарын да айқындады. Қолдау тетіктерінің молдығы, бағдарламалардың қамту аясы – күшті жақтары болса, аймақтық теңсіздік

пен венчурлік капитал нарығының дамымауы – әлсіз тұстары. Мүмкіндік ретінде халықаралық әріптестікті кеңейту, қауіп ретінде жаһандық дағдарыстар мен шикізатқа тәуелділік көрінеді. Зерттеу нәтижесі көрсеткендей, мемлекеттік саясатты жетілдіру үшін тұрақты мониторинг қажет. Нақты деректерге сүйенген саясат қана нәтиже береді. Бұл – бүгінгі күннің талабы. Ендігі бағыт айқын: шалғайдағы кәсіпкерге қолжетімді инфрақұрылым, инновацияны қаржыландыруға арналған жаңа құралдар, білім мен дағдыларды дамытуға бағытталған бағдарламалар, венчурлік капитал мен бизнес-ангелдер жүйесін құру, мемлекеттік қызметтерді толық цифрландыру. Егер осы бағыттар жүйелі іске асса, Қазақстанның кәсіпкерлік ортасы жаңа сапаға ие болып, елдің жаһандық бәсекеге қабілеттілігі артады. Мемлекет пен жеке сектор бір мүдде жолында қол ұстасып, үйлесімді қимылдаса, бұл межеге жету – уақыттың ғана еншісіндегі іс.

Соң сөз – кәсіпкерлікті қолдау саясаты бүгінгі күні өзінің қажеттілігін, тиімділігін, стратегиялық маңызын дәлелдеді. Енді бұл саясатты жетілдіру, әлемдік тәжірибеден үйрену, жаңа тетіктерді іске қосу – біздің болашағымыздың кепілі.

## ҚОСЫМШАЛАР

### 1. Сауалнама

#### Зерттеу мақсаты мен гипотезалар

Мақсат: Қазақстанда кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау (субсидия, грант, оқыту, кепілдік, цифрлық сервистер) кәсіпкерлік нәтижелерге (айналым, жұмыс орны, экспорт ниеті, инновация, қанағат) қалай әсер ететінін бағалау.

Негізгі гипотезалар:

- Н1: Мемлекеттік қолдау құралдарымен қамтылу: кәсіпкер қанағаттануы
- Н2: Оқыту/консалтинг алған кәсіпкерлердің цифрлық сервисті пайдалану деңгейі.

#### Іріктеу және көлем

- Мақсатты іріктеу: ШОБ иелері/менеджерлері, жеке кәсіпкерлер.
- Көлем: n=40.

#### Этика және құпиялылық

Құрметті қатысушы!  
Біз «Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау және дамыту саясаты» тақырыбында зерттеу жүргізіп жатырмыз. Сауалнама анонимді, жауап беру шамамен 8–10 минут алады. Деректер тек ғылыми мақсатта агрегат түрде талданады. Қатысу ерікті, кез келген сәтте тоқтата аласыз. Жауаптарыңыз құпия сақталады, ешқандай жеке сәйкестендіруші ақпарат жарияланбайды.

Сұрақ (міндетті):

- «Мен зерттеуге қатысу шарттарымен таныстым және келісемін.» – (Иә / Жоқ) → «Жоқ» болса «Сауалнама аяқталды» бетіне жіберіңіз.

Демография және профиль (айнымалылар атауымен)

Аймақ (region): Облыс/қала атауы (ашық тізім немесе көптаңдау).

Жыныс (gender): Ер / Әйел / Басқа / Жауап бергім келмейді.

Жасы (age): 18–24; 25–34; 35–44; 45–54; 55+.

## Негізгі блоктар (Лайкерт шкаласы, 1–5)

Шкала: 1 – Мүлде келіспеймін; 2 – Келіспеймін; 3 – Бейтарап; 4 – Келісемін; 5 – Толық келісемін.

(Айнымалы атауы жақшада)

### A) Қолдау туралы хабардарлық және қолжетімділік

A1. Мемлекеттік қолдау бағдарламалары туралы жеткілікті ақпарат табу оңай.

A2. Өтініш беру рәсімдері түсінікті және қарапайым.

A3. Қолдау алу шарттары шағын бизнес үшін қолжетімді.

A4. Цифрлық платформа/egov арқылы өтініш беру ыңғайлы.

### B) Қолдау құралдарын пайдалану (соңғы 24 ай)

B1. Субсидия/пайыздық мөлшерлеме субсидиясын қолдандым.

B2. Грант/ваучер/инновациялық грант қолдандым.

B3. Кепілдік/кепілдендіру (Даму) алдым.

B4. Оқыту/консалтинг бағдарламаларына қатыстым.

Жауап: Иә/Жоқ (қажет болса, «Қай бағдарлама?» — ашық өріс).

### C) Қанағат пен әсер (1–5)

C1. Алған қолдау бизнесімнің тұрақтылығын арттырды.

C2. Өнім/қызмет сапасын жақсартуға ықпал етті.

C3. Айналымымның өсуіне әсер етті.

C4. Жаңа жұмыс орындарын ашуға көмектесті.

C5. Экспортқа/жаңа нарыққа шығу ниетімді күшейтті.

### D) Кедергілер

D1. Құжат жинау тым күрделі. (bar\_docs)

D2. Шешім қабылдау тым ұзақ. (bar\_delay)

D3. Ақпарат әр мекемеде шашыраңқы. (bar\_fragment)

D4. Бағалау критерийлері түсініксіз. (bar\_criteria)

### E) Цифрлық дайындық/логистика (1–5)

E1. Бизнесімде цифрлық құралдарды белсенді қолданамын (CRM/online payments).

E2. Логистикалық шешімдерді оңтайландыруға инвестиция салдым/саламын.

E3. Электрон сауда (маркетплейс) мен үшін басым бағыт.

## Нәтиже көрсеткіштері (объектив/субъектив)

- Соңғы 12 айда айналым өзгерісі (rev\_change): ↓ Кеміді; = Өзгермеді; ↑ Өсті.
- Соңғы 12 айда жұмыс орындары (jobs\_change): Қысқарды / Өзгермеді / Артты.
- Алдағы 12 ай жоспары (plans\_12m) (көп таңдаулы): Инвестиция; Жалдау; Экспорт; Жаңа өнім; Цифрландыру; Басқа.
- Жалпы қанағат (overall\_sat): 1–5.
- Ашық сұрақ (open\_feedback): «Қандай қолдау ең пайдалы/не жетіспейді?»

## Айнымалылар кодтау (SPSS/Stata үшін қысқа атаулар)

- Демография: region, gender, age, education, biz\_type, sector, biz\_age, staff, turnover\_band
- Лайкерт: aware\_info, proc\_simple, access\_sme, digital\_easy, impact\_stability, impact\_quality, impact\_turnover, impact\_jobs, impact\_export\_intent, bar\_docs, bar\_delay, bar\_fragment, bar\_criteria, digital\_use, log\_invest, ecommerce\_priority
- Қолдану: used\_subsidy, used\_grant, used\_guarantee, used\_training (0=Жоқ, 1=Иә)
- Нәтиже: rev\_change (-1/0/1), jobs\_change (-1/0/1), overall\_sat (1–5)

## ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР

1. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. (2025). *Monitoring of small and medium-sized businesses in the Republic of Kazakhstan (as of January 1, 2025)*. <https://stat.gov.kz>
2. Mastercard. (2025, February 20). *Mastercard SME Confidence Index: SMEs drive digital transformation in Kazakhstan*. <https://mastercard.com>
3. Morgan, Lewis & Bockius LLP. (2025, July 18). *Kazakhstan introduces unified register of state support measures for private entrepreneurship*. <https://www.morganlewis.com>
4. OECD. (2022). *SME and entrepreneurship policy in OECD countries*. OECD Publishing.
5. Syzdykova, A., & Azretbergenova, G. (2025). Analysis of the impact of SMEs' production output on Kazakhstan's economic growth using the ARDL method. *Economies*, 13(2), 38. <https://doi.org/10.3390/economies13020038>
6. Aibossynova, D., & Uruzbayeva, N. (2024). Development of small and medium-sized enterprises in Kazakhstan: Structural analysis. *Scientific Herald of Uzhhorod University*, 55, 739–750.
7. Wikipedia. (2025). *Erbolat Dosaev*. <https://wikipedia.org>
8. Cantillon, R. (1755). *Essai sur la nature du commerce en général*. Paris: Fletcher Gyles.
9. Say, J. B. (1803). *Traité d'économie politique*. Paris: Deterville.
10. Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press.
11. Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. Harper & Row.
12. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
13. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. (2025). *Шағын және орта кәсіпкерлікті мониторингтеу*. [stat.gov.kz](https://stat.gov.kz)
14. Audretsch, D. B. (2002). The dynamic role of small firms: Evidence from the US. *Small Business Economics*, 18(1), 13–40.
15. Storey, D. J. (1994). *Understanding the Small Business Sector*. Routledge.
16. Birch, D. L. (1987). *Job Creation in America: How Our Smallest Companies Put the Most People to Work*. Free Press.
17. Peredo, A. M., & McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of World Business*, 41(1), 56–65.
18. Қазақстан Республикасы. (1992). *Жеке кәсіпкерлікті қорғау және қолдау туралы Заң*.
19. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры. (2024). *Жылдық есеп*. [damu.kz](https://damu.kz)
20. ҚР Үкіметі. (2021). *Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба 2021–2025*. [gov.kz](https://gov.kz)
21. OECD. (2022). *SME and entrepreneurship policy in OECD countries*. OECD Publishing.

22. World Bank. (2020). *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies*. World Bank Group.
23. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Palgrave Macmillan.
24. Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: Taking stock, looking ahead. *Journal of Economic Literature*, 38(3), 595–613.
25. Stiglitz, J. E. (1989). Markets, market failures, and development. *American Economic Review*, 79(2), 197–203.
26. Johnson, C. (1982). *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy*. Stanford University Press.
27. Lundström, A., & Stevenson, L. (2005). *Entrepreneurship policy: Theory and practice*. Springer.
28. ҚР Үкіметі. (1992–2025). *Кәсіпкерлікті дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар*. gov.kz
29. ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2023). *Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба*. economy.gov.kz
30. OECD. (2021). *Enhancing SME access to diversified financing instruments*. OECD Publishing.
31. World Bank. (2021). *Improving the business environment for sustainable growth*. World Bank Group.
32. OECD. (2017). *Enhancing the contributions of SMEs in a global and digitalised economy*. OECD Publishing.
33. ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2024). *Бизнестің жол картасы – 2025 бағдарламасы*. economy.gov.kz
34. Astana Hub. (2024). *Annual report*. astanahub.com
35. «Astana – New City» АЭА. (2023). *Инвестициялық мүмкіндіктер*. seza.kz
36. World Bank. (2020). *Doing Business 2020: Kazakhstan country profile*. World Bank Group.
37. «Атамекен» ҰКП. (2024). *Бастау Бизнес жобасының нәтижелері*. atameken.kz
38. Enterprise Singapore. (2023). *Annual Report*. enterprisesg.gov.sg
39. Қазақстан Республикасы. (2006). *Жеке кәсіпкерлік туралы Заң*. adilet.zan.kz
40. ҚР Үкіметі. (2021). *Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021–2025 жылдарға арналған ұлттық жоба*. gov.kz
41. QazInnovations. (2024). *Annual Report*. qazinnovations.kz
42. Tech Garden. (2024). *Инновациялық экожүйені дамыту*. techgarden.kz
43. Алматы қаласы әкімдігі. (2024). *Алматы бизнес бағдарламасы*. almaty.gov.kz
44. ҚР Қаржы министрлігі. (2024). *Республикалық бюджеттің орындалуы туралы есеп*. minfin.gov.kz

- 45.Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. (2025). *ШОБ мониторингі*. stat.gov.kz
- 46.OECD. (2023). *OECD Economic Surveys: Kazakhstan*. OECD Publishing.
- 47.ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2024). *Кәсіпкерлікті қолдау шараларын жетілдіру жоспары*. economy.gov.kz
- 48.U.S. Small Business Administration. (2023). *Programs and Services*. sba.gov
- 49.KfW Bankengruppe. (2023). *SME Promotion*. kfw.de
- 50.Small and Medium Enterprise Agency of Japan. (2023). *Annual Report*. smea.go.jp
- 51.Enterprise Singapore. (2023). *Start-up SG Programme*. enterprisesg.gov.sg
- 52.Ministry of SMEs and Startups, Republic of Korea. (2023). *Annual Report*. mss.go.kr
- 53.Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. (2025). *ШОБ көрсеткіштері*. stat.gov.kz
- 54.Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill.
- 55.ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2024). *Бизнестің жол картасы – 2025 бағдарламасының нәтижелері*. economy.gov.kz
- 56.UNDP. (2022). *Inclusive entrepreneurship and job creation*. United Nations Development Programme.
- 57.«Атамекен» ҰКП. (2024). *Кәсіпкерлер арасында қанағаттану деңгейін зерттеу*. atameken.kz
- 58.OECD. (2021). *SME and Entrepreneurship Performance Indicators*. OECD Publishing.
- 59.ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2023). *Кәсіпкерлікті қолдау тиімділігін мониторингтеу жүйесі*. economy.gov.kz
- 60.North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
- 61.Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill.
- 62.Gurel, E., & Tat, M. (2017). SWOT analysis: A theoretical review. *Journal of International Social Research*, 10(51), 994–1006.
- 63.Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative Data Analysis with NVivo*. SAGE Publications.
- 64.Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. (2025). *ШОБ көрсеткіштері*. <https://stat.gov.kz>
- 65.ҚР Ұлттық экономика министрлігі. (2024). *Экономикалық шолу*. <https://economy.gov.kz>
- 66.ҚР Сауда және интеграция министрлігі. (2024). *Экспорт статистикасы*. <https://gov.kz/memleket/entities/mti>
- 67.«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры. (2024). *Жылдық есеп*. <https://www.damu.kz>

- 68.ҚР Қаржы министрлігі. (2024). *Мемлекеттік кепілдендіру бағдарламасы*. <https://www.gov.kz/memleket/entities/minfin>
- 69.Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill Education.
- 70.OECD. (2023). *OECD Economic Surveys: Kazakhstan*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/19990913>
- 71.«Атамекен» ҰКП. (2024). *Кәсіпкерлер арасында қанағаттану деңгейін зерттеу*. <https://atameken.kz>
- 72.World Bank. (2020). *Doing Business 2020: Kazakhstan country profile*. World Bank Group. <https://www.doingbusiness.org>
- 73.Cornell University, INSEAD, & WIPO. (2023). *Global Innovation Index 2023*. World Intellectual Property Organization. <https://www.globalinnovationindex.org>
- 74.U.S. Small Business Administration. (2024). *Small Business Development Centers*. <https://www.sba.gov/sbdc>
- 75.Association of Small Business Development Centers. (2023). *History and Mission*. <https://americassbdc.org>
- 76.Investopedia. (2023). *Small Business Development Center (SBDC)*. <https://www.investopedia.com/terms/s/small-business-development-center.asp>
- 77.KfW Bankengruppe. (2024). *SME Promotion Programs*. <https://www.kfw.de>
- 78.OECD. (2024). *Financing SME Growth in Germany*. <https://doi.org/10.1787/8f9a90e9-en>
- 79.Wikipedia. (2024). *Mittelstand*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Mittelstand>
- 80.Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (BMWK). (2023). *German Mittelstand Strategy*. <https://www.bmwk.de>
- 81.Republic of Estonia. (2024). *e-Residency*. <https://e-resident.gov.ee>
- 82.European Commission. (2023). *Digital Government Factsheet – Estonia*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
- 83.U.S. Congress. (1988). *Women’s Business Ownership Act of 1988*. Public Law 100-533.
- 84.JETRO. (2024). *Japan External Trade Organization Annual Report*. <https://www.jetro.go.jp>
- 85.Enterprise Singapore. (2024). *Startup SG Network*. <https://www.startupsg.gov.sg>
- 86.Enterprise Singapore. (2023). *Global Innovation Alliance*. <https://www.enterprisesg.gov.sg>
- 87.Ministry of SMEs and Startups, Republic of Korea (MSS). (2024). *Venture Support Programs*. <https://www.mss.go.kr>
- 88.Korea Venture Capital Association. (2023). *Annual Venture Report*. <https://www.kvca.or.kr>
- 89.OECD. (2023). *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard*. [https://doi.org/10.1787/fin\\_sme\\_ent-2023-en](https://doi.org/10.1787/fin_sme_ent-2023-en)

90.OECD. (2022). *SME and Entrepreneurship Outlook*.  
<https://doi.org/10.1787/19990913>